

FAKULTA MATEMATIKY, FYZIKY A INFORMATIKY
UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE

Ekonomická a finančná matematika

Migrácia a sociálne režimy v OECD krajinách

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Hana Kosáková
2011

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
FAKULTA MATEMATIKY, FYZIKY A INFORMATIKY

Migrácia a sociálne režimy v OECD krajinách

Diplomová práca

Študijný odbor: 9.1.9 Aplikovaná matematika

Študijný program: Ekonomická a finančná matematika

Školiteľ: Mgr. Bc. Martin Kahanec M. A. PhD.

Evidenčné číslo: 70698de2-5045-4e34-a905-88d5ce7a1eb5

Bratislava 2011

Hana Kosáková

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Meno a priezvisko študenta: Bc. Hana Kosáková
Študijný program: ekonomická a finančná matematika (Jednoodborové štúdium, magisterský II. st., denná forma)
Študijný odbor: 9.1.9. aplikovaná matematika
Typ záverečnej práce: diplomová
Jazyk záverečnej práce: slovenský

Názov : Migrácia a sociálne režimy v krajinách OECD

Cieľ : Zhrnutie ekonomickej teórie migrácie obyvateľov a využitie makrodát z OECD krajín na empirické určenie vzťahu medzi emigráciou a sociálnymi dávkami v krajine.

Vedúci : Martin Kahanec, PhD.

Oponent : Mgr. Zuzana Siebertová, Dr.

Dátum zadania: 21.01.2009

Dátum schválenia: 06.04.2011

.....
prof. RNDr. Marek Fila, DrSc.
garant študijného programu

.....
študent

.....
vedúci práce,
oponent práce

Dátum potvrdenia finálnej verzie práce, súhlas s jej odovzdaním (vrátane spôsobu sprístupnenia)

.....
vedúci práce, oponent práce

Pod'akovanie

Týmto by som sa chcela poďakovať vedúcemu mojej diplomovej práce za tému, cenné rady a odborné vedenie počas celého spracovania témy.

Čestné prehlásenie

Týmto prehlasujem, že som diplomovú prácu vypracovala samostatne s využitím svojich poznatkov a s použitím uvedenej literatúry.

Bratislava 31.7. 2011

.....
Hana Kosáková

ABSTRAKT

KOSÁKOVÁ, Hana: Migrácia a sociálne režimy v krajinách OECD. Diplomová práca, Fakulta matematiky, fyziky a informatiky Univerzity Komenského v Bratislave; Katedra aplikovanej matematiky a štatistiky. Školiteľ: Mgr. Bc. Martin Kahanec, M. A. PhD. Bratislava 2011, počet strán 62.

Rozširovanie Európskej únie a otváranie hraníc podporuje ekonomickú migráciu obyvateľstva a zintenzívňuje výskum v tejto oblasti. Táto diplomová práca prináša zhrnutie dostupnej literatúry a zaoberá sa najmä „push” faktormi, ktorými rozhodnutie potenciálneho migranta ovplyvňuje domáca krajina. Predmetom skúmania diplomovej práce je vplyv sociálnych dávok. V teoretickej časti sa modifikuje gravitačný model, v empirickej sú predpoklady testované na dátach členských krajín OECD zozbieraných počas rokov 1990 – 2008. Výsledky regresíí potvrdzujú predpoklad o inverznom vzťahu medzi veľkosťou sociálnych dávok a emigráciou.

Kľúčové slová: migrácia, druhy migrácie, migrant, motívy migrácie, migračná politika, sociálne výdavky, sociálny systém, gravitačný model

ABSTRACT

KOSÁKOVÁ, Hana: Migration and welfare regimes in OECD. Diploma thesis – Faculty of mathematics, physics and informatics, Comenius University Bratislava, Department of applied mathematics and statistics, Thesis consultant: Mgr. Bc. Martin Kahanec, M. A. PhD. Bratislava 2011, 62 pages.

Enlargement of European Union and globalization in general promote economic migration and thus encourages research in these areas. The purpose of this thesis is to provide a review of papers concerning migration and to examine factors which push potential migrant from his domestic country. The main focus is on welfare regimes and social expenditures. A popular gravity model of migration is modified in theoretical part; data collected from 21 OECD countries during period 1990-2008 are tested in empirical part of this thesis. In regressions (using cross-sectional and panel data), there is found a negative relationship between social expenditures and migration outflow.

Key words: migration, determinants of migration, migration policy, social expenditures, welfare regime, gravity model

OBSAH

ABSTRAKT.....	5
ABSTRACT.....	6
OBSAH	7
ZOZNAM TABULIEK.....	9
ÚVOD	10
I. TEORETICKÁ ČASŤ	14
1. MIGRÁCIA.....	14
1.1 Medzinárodná migrácia.....	18
1.2 Motívy vedúce k migrácii	Error! Bookmark not defined.
1.2.1 Push a pull faktory.....	Error! Bookmark not defined.
1.2.2 Ekonomická migrácia.....	22
1.2.3 Remitancie.....	24
1.2.4 Brain drain.....	25
1.2.5 Ilegálna migrácia	26
1.3 Migračná politika	27
1.3.1 Migranti ako poberatelia sociálnych dávok.....	27
2. SOCIÁLNE REŽIMY	31
II. EMPIRICKÁ ČASŤ	35
3. MODEL MEDZINÁRODNEJ MIGRÁCIE	35
3.1 Dáta	35
3.2 Teoretický model.....	36
3.2.1 Neoklasický migračný model.....	37
3.2.2 Gravitačný model	39

3.3 Empirický model	40
3.3.1 Združená regresia	42
3.3.2 Panelové dáta s použitím fixných a random efektov	43
3.4 Výsledky.....	44
ZÁVER.....	47
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	48
PRÍLOHY	55
Príloha A: Združená regresia	
Príloha B: Združená regresia s dummy premennými	
Príloha C: Fixné efekty	
Príloha D: Náhodné efekty	
Príloha E: Whiteov test heteroskedasticity	

ZOZNAM TABULIEK

Tab. 1 Push a pull faktory	18
Tab. 2 Deskriptívna štatistika.....	34
Tab. 3 Združená regresia.....	41
Tab. 4 Združená regresia s dummy premennými	41
Tab. 5 Fixné efekty.....	42
Tab. 6 Náhodné efekty	42
Tab. 7 Výsledky.....	44

Úvod

Svetové i naše masmédiá už niekoľko desaťročí pravidelne prinášajú informácie o narastajúcej zahraničnej migrácii a problémoch s ňou súvisiacimi. Po niekoľkých rokoch, keď sme nárast nelegálnych migrantov sledovali napr. na pobreží Gibraltáru v Španielsku z relatívne bezpečnej vzdialenosti, začalo byť centrom pozornosti spravodajcov Taliansko, kde rastie počet nelegálnych prisťahovalcov nebezpečným tempom. Po revolučnom pohybe v obyvateľstva arabských krajín v Severnej Afrike sa tento problém stal pre Talianov takmer neriešiteľný a plynutím času sa stáva problémom celoeurópskym a to v situácii, keď do Európy celkovo pricestuje alebo prenikne okolo 500 tisíc nelegálnych migrantov ročne¹.

Európska únia stojí okrem iných pilierov aj na jednom, ktorý prestáva byť taký pevný, aký sa Európanom pri zrode Únie zdal – na voľnom pohybe osôb, ale i pracovníkov. Práve problém s migráciou ukazuje, že bezpečnosť schengenského priestoru nebude natrvalo zabezpečená pri tisícoch nelegálnych prisťahovalcov čo i len do jedného štátu EÚ. Štáty EÚ postihnuté migráciou riskujú, že na istý čas porušia podpísané dohody, len aby sa migranti na území ich štátu stali tranzitujúcimi a radšej im umožnia pohyb v schengenskom priestore (napríklad rok 2011 – blokáda francúzskych ciest a železníc z obavy pred ilegálnymi migrantmi, ktorých počet nezvládala talianska administratíva).

Členovia Únie si už dávnejšie uvedomili potrebu spoločných racionálnych zásahov do migračných tokov na územie EÚ – výsledkom sú dokumenty vyplývajúce zo summitov Rady EÚ v Tampere (r. 1999), Laekene (r. 2001) a v Bruseli v novembri 2004. Ukázalo sa, že je potrebné úzko spolupracovať na harmonizácii hraničnej, imigračnej, azylovej, integračnej i a vízovej politiky. V súčasnosti všetky tieto sféry činnosti zastrešuje Haagsky program.

Problém migrácie nie je zatiaľ dominantným problémom Slovenskej republiky, ešte stále viac obyvateľov Slovenska odchádza za prácou do iných krajín, než prichádza. Ako uvádza časopis

¹ Zahraničná politika Slovenskej republiky. Výročná správa za rok 2010. Bratislava : Ministerstvo zahraničných vecí. In: <http://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw>. [11. 7. 2011]

² OECD v skratke. Informačný dvojmesačník Stálej misie Slovenskej republiky pri OCDE v Paríži, ročník 1, číslo 1, s. 3.

*OECD v skratke*² v roku 2009 klesol počet Slovákov pracujúcich v zahraničí o 61 tisíc. Ani v Záverečnej správe Ministerstva zahraničných vecí za rok 2010 sme rozpracovanie tohto bodu nenašli, hoci napríklad vlády Talianska musia už roky o nelegálnej migrácii rokovať s vládami štátov severnej Afriky (ukazuje sa, že je potrebný boj s nezamestnanosťou vo vysielajúcich krajinách). Problematikou migrácie, ktorá má príčiny i dopady aj oblastí ekonomík, sa zaoberá aj Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD).

Mnohé z krajín patriacich do OECD napríklad očakávajú v nasledujúcich rokoch starnutie svojej populácie a jej celkový pokles, zatiaľ čo menej rozvinuté štáty strácajú emigráciou obyvateľov vzdelanú i nevzdelanú pracovnú silu. Pre vlády v jednotlivých krajinách je dôležité poznať faktory, ktoré vplyvajú na rozhodnutie potenciálneho migranta. Potom môžu efektívne nastaviť migračnú politiku tak, aby pôsobila v prospech imigrantov rovnako ako domácich obyvateľov. Informáciu o migračných tokoch a politikách vo svojich členských krajinách prináša OECD každoročne.

Väčšina výskumov z oblasti migrácie sa zaoberá tzv. *pull faktormi*, čo sú vplyvy, ktoré priťahujú migrantov do cieľovej krajiny, ktorá ponúka svoje kladné stránky (napr. mier, sloboda slova alebo demokratický politický systém, vyššia životná úroveň, vyššia kvalita života, voľné pracovné miesta, seberealizácia).

Práce zaoberajúce sa *push faktormi*, t. j. podmienkami v domácej krajine, sú zriedkavejšie. V júli 2011 priniesli slovenské printové i elektronické médiá informácie prieskumov OECD nazvaného Index lepšieho života³ (Better Life Index); pozornosť si zaslúžia aj výsledky prieskumov v Human Development Index OSN (príjmy, dĺžka života, vzdelanie), Prosperity Index z inštitútu Legatum (je založený na ôsmich kategóriách rozvoja), Genuine Progress Indicator (náklady úbytku zdrojov, znečistenie, kriminalita); projekt blízky spomenutým realizuje Európska komisia pod názvom Beyond GDP). Práve údaje z týchto prieskumov sú dôveryhodnými indíciami, ktoré krajiny sú potenciálnymi zdrojmi budúcich migračných vln v rámci EÚ alebo do krajín EÚ.

Niektoré menej rozvinuté krajiny OECD musia reagovať na masívny odliv pracovnej sily v dôsledku emigrácie, strácajú predovšetkým pracovníkov s vyšším vzdelaním. Fenomén zvaný

²*OECD v skratke*. Informačný dvojmesačník Stálej misie Slovenskej republiky pri OECD v Paríži, ročník 1, č. 1

³ Tvardzík, J.: Len každý štvrtý z nás je spokojný so životom. číslo 174, ročník 19., s. 7.

brain drain, známy z mnohých štúdií, spôsobuje danej krajine ekonomické škody. Zjednodušené modely potvrdzujú, že krajina vysielajúca migrantov je vždy negatívne ovplyvnená, zatiaľ čo prijímajúca krajina prílevom imigrantov získava alebo stráca. Tieto výskumy naznačujú potrebu vzniku organizácie, ktorá by sa zaoberala monitorovaním a reguláciou medzinárodnej migrácie, keďže redistributívna politika sa dá efektívnejšie riadiť centrálné než na lokálnej úrovni. Z tohto dôvodu by mohla byť relevantná informácia, ako občania vnímajú a reagujú na zmeny v sociálnej politike domácej krajiny tak pre politikov, ako i pre vedcov.

Ani hospodárska kríza a pokles v dopyte po práci v krajinách OECD nepriniesol nejaký markantný úbytok počtu medzinárodných migrantov, téma migrácie tak zostáva na programe dňa. Každá informácia objasňujúca motiváciu človeka rozhodnutého opustiť krajinu pôvodu je relevantná, lebo napomôže štátom nastaviť migračnú politiku v prospech krajiny. Faktu, že migranti sú v niektorých hostiteľských krajinách poberateľmi sociálnych dávok, sa v dostupnej ekonomickej literatúre dostáva len málo pozornosti. Práve túto oblasť - vzťah ekonomickej migrácie a sociálnych režimov - skúmame v diplomovej práci.

Motiváciou k preskúmaniu problematiky migrácie bol okrem iného aj fakt, že krajiny strednej a východnej Európy strácajú emigráciou vzdelanú pracovnú silu. Hoci emigrácia môže pôsobiť vzhľadom na vysokú mieru nezamestnanosti v týchto krajinách pozitívne, treba si uvedomiť, že väčšinou odchádzajú práve zamestnaní vzdelaní občania, ktorých nemá kto nahradiť alebo najtalentovanejší študenti, ktorí sa po štúdiách v zahraničí nevrátia do domácej krajiny. OECD v najnovšej prognóze *Výhľad v oblasti medzinárodnej migrácie. SOPEMI 2010* prinieslo zaujímavé zistenia – neustály nárast počtu zahraničných študentov vedie k trvalým pobytom (až 21 % študentov v priemere zostáva v krajine svojich štúdií): „Celkovo sa počet zahraničných študentov v rokoch 200 – 2007 viac než zdvojnásobil na vyše 2 milióny, pričom hlavné cieľové krajiny sú USA, Spojené kráľovstvo, Nemecko, Francúzsko a Austrália. /.../ Zahraniční študenti sú potenciálnym zdrojom vysokokvalifikovaných pracovných migrantov v krajinách OECD...“⁴

Vo vyššie uvedených úvodných slovách sme naznačili šírku záberu, ktorú sme museli zvládnuť, ak sme chceli problematike porozumieť a nájsť dosť materiálu pre empirickú časť našej práce. Diplomová práca sa skladá z troch kapitol, prvé dve sú teoretické a tretia empirická. Pri

⁴ Výhľad v oblasti medzinárodnej migrácie: SOPEMI 2010. Zhrnutie v slovenčine. OECD, 2010. Dostupné na: <http://www.oecd.org/dataoecd/11/63/45613411.pdf>

spracovaní diplomovej práce sme využili opisnú metódu, komparáciu a analýzu; oboznámili sme sa s množstvom štatistických údajov, štúdií ekonomických teoretikov, ale aj materiálmi organizácií tretieho sektora.

I. TEORETICKÁ ČASŤ

1. MIGRÁCIA

Voľný pohyb ľudí či pracovníkov (vrátane medzinárodnej migrácie z vážnych, život ohrozujúcich dôvodov) naráža aj v krajinách EÚ na protikladné reakcie. Aj v tradičných baštách demokracie a otvorenej spoločnosti, medzi ktoré bezpochyby patria severské krajiny a Holandsko (napriek starnutiu domácej populácie a potreby novej pracovnej sily na trhu), rastie ak nie nevôľa, tak opatrnosť k imigrantom, čo po desaťročiach dáva šancu radikálnejšie orientovaným politickým stranám. Ľudia opúšťajúci svoju krajinu a prichádzajúci do inej krajiny sú pritom vo väčšine takí, ktorí hľadajú pokojný a plnohodnotný život preto, že vo svojej krajine ho nedokázali nájsť. Neprichádzajú s tým, že chcú hostiteľskej krajine škodiť, ani sa ju nechystajú „kolonizovať“ – najčastejšie utekajú pred hladom, neslobodou a negatívnymi faktormi, prípadne nedokázali nájsť uplatnenie v rodnej krajine.

Migrácia je fenomén, ktorý naraz ovplyvňuje ekonomiku (vysielajúcej a prijímajúcej krajiny), sociálnu štruktúru obyvateľstva, ale aj politické preferencie a pod. Pohyb obyvateľstva z krajiny do krajiny nie je iba ekonomickým problémom, hoci v nasledujúcej kapitole sa budeme na tento jav pozeráť práve z takého uhlu pohľadu. Možno naň pozeráť z historického, demografického, geografického či iného aspektu.

Pre akékoľvek formy priestorových pohybov obyvateľstva sa používa pojem **mobilita**. Pre potreby našej práce osvetlíme základné pojmy z tejto oblasti: **migrácia/migrant/druhy migrantov; emigrácia/emigrant**.

Migrácia (z lat., premiestňovanie osôb z východiskového miesta do miesta určenia⁵) je jav starý rovnako ako ľudstvo samo. Tisícročia bola pozitívnym spoločenským javom, pretože nebyť migrácie, civilizácia by sa nedostala do všetkých končín sveta. Nemožno si ani predstaviť, ako by vyzeral „americký hospodársky zázrak“ bez prívlu obyvateľov z krajín celého sveta. Migrácia v 20. storočí priniesla hlavne do krajín západnej Európy nielen blahobyť, ale aj nový spoločenský jav – multikulturálnosť či kultúrnu diverzitu. Môžeme povedať, že napriek rôznym excesom

⁵ Mikuláš, R.: Školský slovník cudzích slov. Bratislava: Príroda, 2006, s. 356. ISBN 80-07-01379-2

v dejinách Európy patrí migrácia medzi pozitívne fenomény – jej intenzita bude narastať. Je pravdepodobné, že práve USA a hlavne etnicky a rasovo pestrý New Yorku je predobraz budúcej Európy.

Z globálneho uhla pohľadu aj Slovensko patrí medzi bohatšie krajiny sveta, preto sa nás problematika migrácie dotýka rovnako ako hociktorej inej členskej krajiny EÚ. Ako aktuálny celosvetový problém sa migrácia intenzívnejšie dotýka Slovenska až po roku 1989. I naďalej je však Slovensko krajinou, ktorej obyvatelia opúšťajú svoju domovskú krajinu a stávajú sa obyvateľmi iných krajín – podľa S. Andrášovej⁶, pracovníčky Medzinárodnej organizácie pre emigráciu, podiel cudzincov v slovenskej spoločnosti sa pohybuje len okolo 6 %. Právo vstupu na územie Slovenskej republiky, rozsah práv a povinností cudzincov a utečencov upravuje vnútroštátne právo. Slovenská republika je viazaná touto všeobecnou povinnosťou štátov a dôsledne sa riadi základnými medzinárodnými dokumentmi týkajúcimi sa utečencov.

Organizácia spojených národov (OSN) v štatistikách medzinárodnej migrácie definuje **migranta** ako akúkoľvek osobu, ktorá zmení miesto svojho zvyčajného pobytu⁷. Migrácia je definovaná ako proces priestorového premiestňovania osôb cez hranice, spojený so zmenou bydliska na určitú dobu. V našej diplomovej práci nerozlišujeme migrantov podľa dĺžky pobytu, pretože získať dané dáta je v súčasnosti nemožné. V literatúre sa môžeme stretnúť aj s definíciou migranta ako človeka, ktorý prekročí medzinárodné hranice a v host'ovskej krajine zotrvá dlhšie ako rok. Takého migranta pokladáme za **migranta s dlhodobým pobytom** (podľa prameňov OSN je v súčasnosti až 200 miliónov migrantov, ktorí zotrývajú v hostiteľskej krajine viac ako rok – pričom narastá počet ilegálnych migrantov/migrantov s iregulárnym statusom⁸). **Migrant s krátkodobým pobytom** je osoba, ktorá opustí miesto svojho zvyčajného pobytu a zotrvá tam aspoň 3 mesiace, maximálne však rok (do tejto kategórie nespádajú pobyty za účelom rekreácie, dovolenky, návštevy príbuzných a priateľov, pracovné cesty, náboženské púte a pod.). **Emigrant** je naopak osoba, ktorá opustí svoju domácu krajinu. **Emigrovať** (prist'ahovať sa z cudziny) znamená opustiť svoju krajinu či región a usadiť sa v inej krajine, ktorá nie je pre danú osobu rodnou. **Imigrovať** znamená usadiť sa v krajine alebo oblasti, ktorá nie je pre danú osobu rodnou.

⁶ Andrášová, S.: Načo nám je dobrá migrácia? Dostupné na:

<http://www.cpep.sk/fileadmin/Dokumenty/publikacie/migracia/Andrasova-Migracia.pdf> [11. 7. 2011]

⁷ Kto je migrant? In: Migrácia. Infoweby.sk. Dostupné na <http://migracia.infoweby.sk/kto-je-migrant> [12.7. 2011]

⁸ Citované podľa Andrášová, S. tamže, s. 2.

Cieľom migrácie je zlepšiť situáciu osoby, ktorá sa pre ňu rozhodla. Občan sa rozhodne zmeniť miesto svojho pobytu v očakávaní lepších životných podmienok, vyšších sociálnych štandardov alebo aby zabezpečil bezpečnosť seba či svojej rodine. Fenomén migrácie v sebe zahŕňa sociálne, politické, psychologické aj ekonomické faktory. Hoci migrácia nie je novodobý fenomén, nikdy predtým neboli na ňu také priaznivé podmienky, ako sú v súčasnej dobe globalizácie. Bohaté krajiny premyslene prijímajú účinné opatrenia, aby prilákali vysokokvalifikovanú pracovnú silu, ale pri nízkokvalifikovaných pracovníkoch sú opatrní. Práve tí druhí sa do krajín dostávajú nelegálnou cestou a zvyčajne sa na pracovnom trhu umiestňujú „načierno“. Pri nízkej úrovni mobility evidentne dochádza kvôli nerovnovážnej distribúcii pracovných síl k stratám na pracovných trhoch, nadmerná úroveň migrácie môže poškodiť celonárodné pracovné trhy a neúmerne zvýšiť sociálne náklady. Z tohto dôvodu sa mnohé štúdie snažia nájsť optimálnu úroveň geografickej mobility. Túto úroveň treba nájsť nielen z ekonomického, ale aj sociálneho hľadiska. Najmä z dlhodobého hľadiska je dôležité zohľadniť aj sociálnu stránku migrácie, keďže imigranti prichádzajúci za prácou často zostávajú v krajine natrvalo (napríklad tureckí gastarbeitri v Nemecku).

Z pohľadu ekonomiky migrácia vyrovnáva regionálne pracovné trhy rovnako, ako funguje medzinárodný voľný obchod na trhu s tovarmi – s nárastom počtu pracovníkov vznikajú nové pracovné miesta. Vo všeobecnosti prináša migrácia krajinám s nedostatkom pracovnej sily ekonomický rast a majú z nej prospech aj krajiny s prebytkom pracovníkov.

V súčasnosti pozorujeme veľké rozdiely v miere nezamestnanosti v jednotlivých krajinách OECD (napr. Poľsko má oproti Holandsku trojnásobne väčšiu mieru nezamestnanosti; Štatistický úrad SR v roku 2010 vykazoval v Slovenskej republike 389 tisíc nezamestnaných⁹), krajiny južnej Európy dosahujú rekordne vysoké počty nezamestnaných občanov. Všeobecne sa potvrdzuje, že v chudobnejších regiónoch vysoké percento nezamestnaných tvoria mladí ľudia (napr. na Slovensku opúšťajú chudobnejšie regióny ako prví práve mladí ľudia – kde nie sú mladí kvalifikovaní pracovníci, tam nezavítajú ani investori – a bludný kruh s a uzatvára¹⁰).

⁹ Uvádzané podľa Štatistického portálu Štatistického úradu SR. Dostupné na <http://www.google.sk/search?q=Štatistický úrad nezamestnanosť 2011>[12. 7. 2011]

¹⁰ Hulmanová, M.: Mladí ľudia na trhu práce. In: ZOOMm, č. 4/2010, s. 4. http://www.jasr.sk/files/zoom_4_2010.pdf. [11. 7. 2011].

Vysoká miera nezamestnanosti sa sčasti dá vysvetliť nedostatkom voľných pracovných miest – práve mobilita pracovníkov, ktorí na domácom trhu nemajú uplatnenie, je tým prostriedkom, ktorý vyrovnáva rozdiel. Signifikantné rozdiely medzi členskými krajinami Európskej únie môžeme pozorovať aj v reálnych mzdách. Rozšírenie pracovného trhu cez hranice okrem tohto balančného efektu prináša so sebou benefit v podobe lepšieho využitia schopností jednotlivých pracovníkov. To štátu prináša väčšiu návratnosť investícií do vzdelania, a obyvateľov motivuje k ďalšiemu vzdelávaniu. Vyššia úroveň vzdelania následne podporuje rast ekonomiky v oboch krajinách.

Migrácia so sebou prináša aj negatívne vonkajšie vplyvy, odporcovia voľného pohybu pracovnej sily argumentujú znižovaním miezd v cieľových krajinách a zvýšením podielom nezamestnaných medzi domácimi obyvateľmi, čo má za následok znižovanie životnej úrovne obyvateľov a zároveň vytvára záťaž pre štát v podobe vyšších výdavkov v sociálnej sfére. Zatiaľ čo tieto negatíva sú na strane krajiny prijímajúcej migrantov, vysielajúce krajiny sa obávajú odlivu mozgov, čo by poškodzovalo krajinu v dlhodobom horizonte. Avšak z nadnárodnej perspektívy prináša mobilita viac pozitív ako negatív. Migrácia môže byť z ekonomického hľadiska win-win situácia pre obe zúčastnené krajiny obe budú mať z nej úžitok.

Pozitívne dopady migrácie (imigrácie) osvetlil v roku 2007 vo svojej knihe *Imigranti – vaša krajina vás potrebuje* často citovaný autor aj v slovenskej odbornej literatúre P. Legrain, ktorý presviedča svet, že dať prácu imigrantovi neznamená vziať prácu domorodcovi: „*Ochota migrantov robiť nekvalifikovanú prácu za nižšie mzdy, akoby to prijali domáci vytvára pracovné miesta, ktoré by inak neexistovali: keď opatrovatel'ky stoja päť libier za hodinu, je pre ne oveľa viac práce, než keby stáli desať libier.*“¹¹

Ak chceme zhrnúť pozitíva migrácie, musíme uviesť redukcii nerovnováhy na pracovnom trhu, lepšie využitie schopností pracovníkov na integrovanom trhu, vyššie investície do vzdelania a zvýšenú úroveň inovácií. Negatíva v podobne finančnej záťaže na prijímajúcu krajinu a pokles životnej úrovne jej obyvateľov sú vyvážené pozitívnymi efektmi vo vysielajúcej krajine. Podpora imigrácie znamená aj ekonomickú pomoc pre krajiny biedy (často absolútnej), vynaložené

¹¹ Legrain, P.: *Imigranti – vaša krajina vás potrebuje*. In: ¹¹ Andrášová, S.: *Načo nám je dobrá migrácia?* S. 4. Dostupné na: <http://www.cpep.sk/fileadmin/Dokumenty/publikacie/migracia/Andrasova-Migracia.pdf> [11. 7. 2011]

prostriedky na zmiernenie nízkej úrovne ľudí v rozvojovej krajine môžu ísť vo forme finančných injekcií, aj časť mzdy pracujúceho imigranta sa dostane do jeho domácej krajiny.

1.1 Medzinárodná migrácia

Na základe geografického priestoru a politicko-právneho rozdelenia územia, na ktorom sa migrácia odohráva, sa migrácia delí na:

- **vnútroštátnu** (pohyb obyvateľov medzi jednotlivými sídlami na území krajiny),
- **medzinárodnú** (pohyb obyvateľov za hranicami krajiny: smerom von – emigrácia; smerom dnu: imigrácia)

Z aspektu medzinárodnej migrácie možno krajiny rozdeliť do týchto skupín:

1. krajiny pôvodu (vysielajúce krajiny);
2. tranzitné krajiny (v prípade nelegálnej migrácie, pre našu prácu nerelevantná kategória);
3. cieľové krajiny (prijímajúce).

Krajina môže svoj status v čase meniť, príkladom je vyššie spomínané Taliansko, ktoré bolo v minulosti krajinou pôvodu migrantov (začiatkom 20. stor. bolo krajinou s najväčším pomerom emigrantov vo svete; početné skupiny talianskych emigrantov smerovali hlavne do USA), neskôr sa stalo tranzitnou krajinou a dnes prijíma migrantov z Európy aj rozvojových krajín, pričom stále slúži pre emigrantov z Afriky ako tranzitná krajina. Taliani nie sú ojedinelým príkladom v Európe, podobným príkladom je Írsko, kde sa masívna emigrácia odštartovala povestným hladomorom po neúrode zemiakov v polovici 19. storočia. Medzi rokmi 1871 až 1961 priemerná ročná emigrácia z krajiny zakaždým prekročila prirodzený prírastok populácie, Írom sa v anglicky hovoriacich krajinách (USA, Veľká Británia, Kanada, Austrália) podarilo založiť mnohomiliónovú diaspóru. Mnohí z nich sa do domácej krajiny vrátili, čo prinieslo Írsku benefity (znalosť cudzích jazykov, pracovné skúsenosti, kontakty podporujúce turizmus a obchod). Po vstupe do Európskej únie sa z Írska stala krajina atraktívna pre emigrantov (aj pre Slovákov) a je príkladom pozitívneho vplyvu migrácie na krajinu.

Situácia v Európskej únii je odlišná v starých a nových členských štátoch. Pôvodní členovia EÚ – Rakúsko, Belgicko, Dánsko, Fínsko, Francúzsko, Nemecko, Grécko, Írsko, Taliansko, Luxembursko, Holandsko, Portugalsko, Španielsko, Švédsko a Veľká Británia – sú cieľom pre migrantov, zatiaľ čo noví členovia sú vysielajúcimi krajinami.

1.2 Motívy vedúce k migrácii

Rozhodnutie človeka opustiť krajinu, v ktorej žije môže byť ovplyvnené obrovským množstvom faktorov. Migráciu determinujú motívy, ktoré k nej viedli (človek môže krajinu opustiť dobrovoľne alebo môže byť tomu donútený). Pod **dobrovoľnou migráciou** rozumieme predovšetkým **ekonomickú migráciu**, ale patrí sem napríklad aj návrat do krajiny predkov migranta. Pri nútenej migrácii je motiváciou k odchodu z krajiny vojna, politické alebo náboženské prenasledovanie, choroby, prírodné katastrofy. Podľa motívu, ktorý k migrácii vedie poznáme dva druhy migrantov:

-**ekonomickí migranti** (hľadajúci lepšie ekonomické podmienky),

-**utečenci** (hľadajúci záchranu, útočisko, úkryt, spravodlivosť a pod.).

1.2.1 „Push“ a „pull“ faktory

Vyššie uvedená klasifikácia druhov migrácie (dobrovoľná a nedobrovoľná) je nejasná a nespoľahlivá. Ťažko hovoriť o dobrovoľnej migrácii v prípade obyvateľa chudobnej krajiny, ktorý opustí svoj domov a rodinu z existenčných dôvodov. Preto je vhodnejšie zvoliť rozdelenie na základe tzv. „push“ a „pull“ faktorov, respektíve na kombinácii týchto faktorov. Pull faktory (*pull*, z angl., priťahovať), pôsobia na potenciálneho migranta tak, že ho „ťahajú“/motivujú k tomu, aby odišiel z domácej krajiny (pôsobia v cieľovej krajine – kam migrant hodlá odísť). Push faktory (*push*, z angl., vypudzovať) ho v podobe nepriaznivých podmienok na život doma ho tlačia k odchodu (pôsobia v krajine, odkiaľ migrant pochádza).

Tabuľka č. 1: Push a pull faktory¹²

	Push faktory	Pull faktory
Ekonomické a demografické	<p>chudoba</p> <p>nezamestnanosť</p> <p>nízke mzdy</p> <p>vysoká pôrodnosť</p> <p>nedostupnosť zdravotnej starostlivosti a vzdelania</p>	<p>vyššie mzdy</p> <p>vyšší životný štandard</p> <p>osobný alebo kariérny rozvoj</p> <p>dostupnosť vzdelania</p> <p>sociálne zabezpečenie</p>
Politické	<p>konflikty, násilie, vojna</p> <p>nekompetentné spravovanie verejných vecí</p> <p>korupcia</p> <p>porušovanie ľudských práv</p>	<p>ochrana a bezpečie</p> <p>politická sloboda</p> <p>realizácia práv a slobôd</p>
Sociálne a kultúrne	<p>diskriminácia kvôli pohlaviu, rase, náboženskému vyznaniu a podobne</p>	<p>zjednotenie rodiny</p> <p>návrat do vlasti predkov</p>

Rozdiel v mzdách sa v ekonomickej teórii považuje za hlavný determinant migrácie. Podľa tejto teórie (oficiálne nikde nepotvrdenej) sa racionálne správajúca osoba rozhodne migrovať, ak diskontované budúce príjmy v zahraničí prevýšia domáce príjmy spolu s nákladmi na migráciu.

Iné štúdie zahrnuli do tohto jednoduchého modelu aj mieru pravdepodobnosti, s akou si migrant nájde prácu, prípadne sa pozerajú na migráciu ako na kolektívne rozhodnutie rodiny – rodina ako celok emigruje vtedy, ak zisk časti jej členov prekročí stratu zvyšku rodiny.

¹² Migration and Remittances: Eastern Europe and Former Soviet Union, Table 3.1, s.71, The World Bank, 2006

Človek, ktorý sa rozhoduje pre migráciu zohľadňuje všetky relevantné fiškálne faktory ako podmienky na trhu či dane, ale aj sociálne a enviromentálne podmienky. Prirodzene, zohľadňuje nielen súčasné, ale aj očakávané budúce podmienky v oboch krajinách, najmä v prípade, že zvažuje dlhodobú alebo trvalú migráciu. Trhové podmienky v dlhodobom horizonte ovplyvňujú práve prílev migrantov. S narastaním populácie cudzincov prinášajúcich vlastnú kultúru sa menia v krajine aj sociálne a enviromentálne či iné podmienky. Tieto faktory sa menia aj v krajine pôvodu, aj keď v opačnom garde.

Fiškálne premenné, ktoré berú domácnosti vo fáze preemigrácie do úvahy pri rozhodovaní sú peňažné (granty, dotácie, dane) aj nepeňažné. Porovnanie existencie či výšky minimálnej mzdy v oboch krajinách môže zohrávať významnú rolu pri rozhodovaní. Napríklad v Dánsku uvažujú o znížení minimálnej mzdy pre imigrantov, aby sa uľahčila ich asimilácia na pracovnom trhu; pre Rómov na Slovensku tento nástroj fiškálnej politiky komplikuje možnosť uplatnenia sa na trhu práce. Názory ekonomickej teórie na oprávnenosť existencie minimálnej mzdy sa líšia. Niektoré fiškálne premenné majú nepriamy efekt (napríklad infraštruktúra v oblasti – železnica, prístav či diaľnica môže zvýšiť produktivitu práce, znížiť produkčné náklady a vytvoriť pracovné príležitosti, čo povedie k vyšším reálnym mzdám). Nepeňažné premenné zahŕňajú verejné tovary a služby (ako napríklad zabezpečenie bezpečnosti, prístup k vzdelaniu), ktoré prinášajú domácnostiam benefity.

V posledných dvoch desaťročiach sa vo fáze preemigrácie zvyšuje vplyv masmédií, priam revolučne do tejto oblasti zasiahol internet – dôležitú úlohu pri rozhodovaní agenta, či a kam emigrovať, hrajú napr. sociálne siete, ale aj skype, MMS a iné (tzv. teória sietí pri motivácii emigrovať). Tým, že budúci emigrant vo vzdialenej a sociálne a ekonomicky nerozvinutej krajine má možnosť vidieť prostredie, v ktorom pred časom emigrujúci príbuzný žije, že môže vidieť na fotografiách alebo internete jeho oblečenie, zariadenie bytu a pod., je intenzívnejšie motivovaný rozhodnúť sa pre emigráciu. Väčšina emigrantov nemá k dispozícii úplné informácie o potenciálnych migračných cieľoch a často vykonajú len obmedzený prieskum. Preto môže konanie na základe informácií od iných emigrantov zabezpečiť relatívne dobré a bezpečné rozhodnutie. Kontaktom cez internet, korešpondenciu, osobné stretnutie sa vytvárajú migračné siete a tieto väzby spájajú migrantov, bývalých migrantov a nemigrantov v domácej a cieľovej krajine prostredníctvom príbuznosti a priateľstva.

Ekonometrické analýzy našli koreláciu medzi počtom imigrantov z danej cieľovej krajiny žijúcimi v krajine a veľkosťou migračného toku v súčasnosti. Modely migračných sietí sú založené na teórii sieťových externalít. O **pozitívnych externalitách** hovoríme, ak príchod novoprichádzajúcich migrantov znamená zvýšenie úžitku všetkých imigrantov. Táto teória rozlišuje medzi efektom na celú komunitu (prílev ľudí z rovnakého štátu podporuje vytváranie subkultúr v cieľovej krajine) a na rodinu. V prípade vplyvu pozitívnych externalít na rodinu sú príchodom migranta pozitívne ovplyvnení len priatelia a rodina dotyčného.

Neprestajný prílev migrantov so sebou prináša tiež **negatívne externality**. Rastúci počet imigrantov zvyšuje konkurenciu na trhu práce a môže viesť k znižovaniu miezd, čím znižuje blahobyt všetkých migrantov. Napriek tomu nemusí dôjsť k spomaleniu alebo zastaveniu prílevu migrantov – ak je etnikum už prítomné v cieľovej krajine, podporuje to ďalšiu imigráciu daného etnika, keďže finančné a psychologické náklady spojené s presídlením sú pre nových imigrantov nižšie.

1.2.2 Ekonomická migrácia

Ekonomická migrácia je považovaná za dobrovoľnú migráciu. Primárnym cieľom tohto druhu mobility je zlepšenie ekonomickej situácie agenta. Motiváciou sú vyššie zárobky alebo lepšie pracovné príležitosti v cieľovej krajine prípadne nezamestnanosť v domácom regióne. Medzi ďalšie motívy patrí: šanca zlepšiť svoje jazykové schopnosti, získať know-how alebo príležitosť pracovať na špeciálnom pracovisku.

Pojmy ekonomická migrácia a migrácia za prácou nie sú synonymné výrazy. Ekonomická migrácia je všeobecný pojem, zahŕňa v sebe aj migráciu s cieľom zneužívať sociálny systém cieľovej krajiny. Z pohľadu trvania rozdeľujeme ekonomickú migráciu na trvalú a dočasnú, pričom dočasná sa môže ďalej deliť na dlhodobú a krátkodobú.

Z hľadiska využitia pracovníka na pracovnom trhu sú dôležité pracovné zručnosti migranta. Tieto zručnosti robia migranta viac či menej atraktívneho pre spoločnosť v prijímajúcej krajine. Pracovníci bez vyššieho vzdelania a pracovných skúseností sú žiadaní v krajinách s vysokou životnou úrovňou, kde domáci obyvatelia nemajú záujem o isté druhy „podradných“ prác (pozri Legrainov názor na s. 17).

Niektoré vyspelé krajiny sa naopak zaujímajú o odborníkov v oblasti informačných technológií či lekárov a zdravotné sestry. Samotné zloženie migračného toku podľa zručností závisí na jednej strane od úrovne príjmu jednotlivca v domácej krajine a zároveň od rozdielu vo výške miezd medzi krajinami. Jedinci s nadpriemernými mzdami na domácom trhu práce emigrujú pravdepodobne do krajiny s veľkým rozptylom vo výške príjmov. G. J. Borjas, profesor ekonómie a sociológie na Harvardskej univerzite, na základe imigračných tokov do USA v rokoch 1951 až 1980 zistil, že prílev migrantov je tým väčší, čím nižší je príjem vo vysielajúcej krajine na hlavu a zároveň čím sú väčšie rozdiely v príjmoch medzi krajinou pôvodu a destináciou.

Mnoho pozornosti v politických a vedeckých kruhoch je v súčasnosti venovanej problému starnutia populácie. Tento problém je markantný najmä v rozvinutých krajinách, kde sústavne klesá pôrodnosť a predlžuje sa dĺžka života, čo so sebou prináša problémy v podobe neudržateľnosti dôchodkových systémov v týchto krajinách. Jedno z riešení, ktoré by mohlo zvrátiť alebo aspoň spomaliť tento demografický trend, je podľa teoretikov práve v migrácii. Význam migrácie pre rast populácie je pomerne dobre preskúmaný a ocenený. Avšak medzinárodná migrácia môže len čiastočne zmierniť následky starnutia populácie. Navyše medzi občanmi bohatších krajín prevláda názor, že migranti vytláčajú pôvodných obyvateľov z pracovného trhu. Doteraz sa však nenašiel žiadny dôkaz potvrdzujúci túto domnienku vyvracia to i vyššie spomenutý P. Legrain.

Rozdiel medzi ponukou práce a dopytom po nej v cieľovej krajine je dôležitý údaj pre potenciálneho migranta. Vyšší dopyt po pracovnej sile znamená totiž vyššie mzdy a to je pre ekonomických migrantov rozhodujúce. Podľa teórie v prípade voľného pohybu osôb po príchode pracovníkov tento dopyt prirodzene poklesne a s ním klesnú aj mzdy. Takto pokračuje vývoj na pracovnom trhu, až kým sa mzdy nevyrovnajú a ekonomicky motivovaná migrácia stratí svoje opodstatnenie. V praxi však musíme brať do úvahy nepružnosť miezd spôsobnú nárokmi odborových organizácií a platnej a legislatívy, napríklad v podobe minimálnej mzdy (v súčasnosti často pertraktované aj v slovenskom parlamente). V oblastiach s vyššími mzdami sú zvyčajne aj vyššie náklady, napríklad drahšie ubytovanie, čo odradí agenta od sťahovania, najmä ak nemá istotu, že si nájde vhodnú prácu.

Medzinárodná mobilita sa realizuje nielen migráciou, ale napríklad aj pravidelným dochádzaním za prácou. Najmä v EÚ má táto forma mobility rastúcu tendenciu, takmer každý druhý Európan má skúsenosť s týmto druhom mobility. 41 % pracovníkov dochádza do zamestnania a do väčšej vzdialenosti a strávi na ceste do práce a z práce viac ako 2 hodiny, na služobných cestách strávia mimo domova 60 nocí. 14 % pracovníkov v produktívnom veku sa kvôli práci presťahovalo¹³. Mobilita pracovnej sily sa považuje za dominantný prispôsobovací mechanizmus k regionálnemu šoku na trhu práce. Dochádzaním reagujú ľudia skôr na zmeny v nezamestnanosti ako na zmeny vo výške miezd. Ekonometrické regresie našli pozitívnu koreláciu medzi dochádzaním a úrovňou vzdelania, čo naznačuje vyššiu úroveň mobility vzdelanej pracovnej sily. Menej vzdelaní a starší ľudia sú v tomto ohľade oveľa opatrnejší a konzervatívnejší – aj v slovenských podmienkach môžeme sledovať neochotu dochádzať za prácou v rámci krajiny (súvisí to okrem iného i s možnosťou získať porovnateľné ubytovanie, vzdať sa vlastníctva domu, vzdať sa každodenného kontaktu so širším príbuzenstvom a priateľmi a pod.).

Počas súčasnej krízy hospodársky pokles spôsobil, že dočasná migrácia, ktorá rástla v prvých piatich rokoch 21. stor., začala klesať. Podľa údajov OECD do krajín OECD prišlo v roku 2008 o 4 % dočasných pracovných migrantov menej – hospodársky pokles tento druh migrácie postihol ako prvý v poradí.¹⁴

1.2.3 Remitancie

Remitancie sú jedným z dôsledkov migrácie prinášajúcich výhody pre rodiny migrantov a zároveň ich domovské krajiny. Podľa prieskumu Svetovej banky z roku 2006 existuje priama súvislosť medzi remitanciami a faktormi, ktoré povzbudzujú ekonomický rast, ako napríklad investície do vzdelania. Očakáva sa, že pozitívny vplyv remitancií pravdepodobne vzrastie s rozdielom v príjmoch medzi krajinami¹⁵. Z toho vyplýva, že remitancie nehrajú významnú

¹³ Štúdia: Európania sa „stávajú mobilnejšími“. Dostupné na: <http://www.euractiv.sk/mobilita/clanok/studia-europania-sa-stavaju-mobilnejшими> [12. 7. 2011]

¹⁴ Výhľad v oblasti medzinárodnej migrácie. SOPEMI 2010. Zhrnutie v slovenčine. OECD, 2010. Dostupné na: <http://www.oecd.org/dataoecd/11/63/45613411.pdf> [12. 7. 2011]

¹⁵ Giuliano P., Ruiz-Arranz M. 2006, Remittances, Financial Development, and Growth Business & Economics; IZA Discussion Paper No. 2160

úlohu v kontexte mobility v rámci štátov na podobnej ekonomickej úrovni, avšak môžu výrazne pomôcť ekonomickému rozvoju krajín s výrazne nižším príjmom na hlavu. Pre mnohé rozvojové krajiny znamenajú remitancie dôležitý a kontinuálny zdroj príjmov, ktorý je nezávislý od politickej situácie na rozdiel od inej zahraničnej pomoci. Negatívna stránka tejto finančnej pomoci spočíva v tom, že jej poberatelia sa stanú od nej závislí. Prerušenie tohto finančného toku môže mať katastrofický dopad, najmä v krajinách, kde remitancie predstavujú vysoké percento národného HDP. Ďalším negatívom medzinárodných remitancií je nedostatok transparentnosti.

1.2.4 Brain drain

Pri pohľade na efekty, ktoré prináša migrácia obyvateľstva vysielajúcej krajine môžeme okrem množstva pozitívnych efektov nájsť aj negatíva – v prvom rade sú to sociálne efekty, nasledované ekonomickými faktormi. Sociálne efekty migrácie sa prejavujú v zmenách v skladbe rodiny, ktoré so sebou prinášajú problémy pri výchove detí a následný rozvoj detskej kriminality. V literatúre je zmieňovaný vplyv fenoménu *brain drain* – odlivu vzdelanej pracovnej sily. Tento fenomén sa prejavuje pri trvalej emigrácii vzdelaných vysoko produktívnych pracovníkov.

Nebezpečenstvo brain drainu sa prejavuje najmä v prípade veľkého rozdielu v príjmoch v krajinách. V európskom kontexte postihuje najmä nové členské krajiny EÚ, kde po otvorení pracovného trhu veľa pracovníkov využilo možnosť pracovať v lepších podmienkach, ktoré ponúkajú pôvodní členovia EÚ.

Pod pojmom brain drain rozumieme emigráciu tej časti populácie, ktorá je v porovnaní so zvyškom populácie relatívne vysoko vzdelaná. K. Miyagiwa, ktorý sa v *International Economic Review* venuje problematike vzdelávania a odlivu mozgov¹⁶, zistil, že brain drain najviac poškodzuje tú časť populácie, ktorá má priemerne vysoké vzdelanie, hoci sa pôvodne predpokladalo, že najviac trpia tí najmenej vzdelaní pracovníci. Avšak vzdelanie má veľkú cenu všade na svete a povolenie migrácie prináša so sebou motiváciu sa vzdelávať. A keďže nie všetci vzdelaní ľudia emigrujú, celkovo sa úroveň vzdelania v krajine zvýši a vedie k ekonomickému

¹⁶ Miyagiwa, K.: Scale Economies in Education and The Brain Drain Problem. In: *International Economic Review*, ročník 1991, zväzok 32, číslo 3, s. 743 – 760.

rozvoju krajiny. Tento scenár bol pozorovaný v teoretických modeloch zaoberajúcich sa brain drainom.

1.2.5 Ilegálna migrácia

Ilegálnej migrácii je venovaná pozornosť v celom svete. Neustále prichádzajú správy o utečencoch z Afriky pokúšajúcich sa dostať do Talianska či Francúzska a momentálne nepokoje na Blízkom východe znamenajú nárast v počte utečencov. Odhady počtu ilegálnych emigrantov sú povážlivo vysoké, len v USA sa odhaduje ich počet na štyri až päť miliónov. Táto forma migrácie vyžaduje riešenie na politickej úrovni, keďže prináša so sebou mnoho negatívnych externalít (práca na čierno, prostitúcia, organizovaný zločin a terorizmus). Občan sa rozhodne nelegálne prekročiť hranice v prípade, že sa ocitne v zlých politických, sociálnych respektíve ekonomických podmienkach. Výber cieľovej krajiny závisí od imigračných zákonov, pravdepodobnosti odhalenia, prítomnosti sociálnej siete, pokút pre cudzincov pracujúcich bez povolenia a súčasných a celkových ekonomických podmienok panujúcich v prijímajúcej krajine.

Čo sa týka využívania sociálneho systému, ilegálni migranti využívajú vládne podporné programy pomerne zriedkavo. Využívanie zdravotnej starostlivosti je medzi nimi rozšírené vo väčšej miere, avšak stále je percento ich využitia nižšie než u domácich obyvateľov. Napriek rozšírenému predpokladu, že nelegálni migranti neplatia dane, odhaduje sa, že viac ako polovica z nich pracuje oficiálne, teda nie na čierno (Camarota, 2004).

Teória zaoberajúca sa ilegálnou migráciou relatívne dobre zachytáva výmenu medzi vyšším úžitkom, ktorý môže emigrácia priniesť a zhoršením situácie v prípade sankcií a postihov. Ak sa minimalizujú negatívne sociálne vplyvy ilegálnej migrácie, ponuka a dopyt po ilegálnej migrácii sa vyrovná pri kladnom príleve migrantov. Tento výsledok je prekvapujúci a najmä pre politikov môže byť ťažko akceptovateľný, keďže sa často pokúšajú každú ilegálnu aktivitu zredukovať na nulu. Zdá sa, že optimálna politika v prípade chcenej či nechcenej migrácie je otázkou optimálneho rozdelenia zdrojov. Treba rozhodnúť, či sa verejné prostriedky použijú na boj proti ilegálnej migrácii alebo využijú napr. v zdravotníctve či školstve.

1.3 Migračná politika

Migračnú politiku definujeme ako systém nástrojov a opatrení, ktoré kontrolujú, podporujú, usmerňujú alebo obmedzujú migráciu. Nie vždy ide o ucelený systém, často otázky migrácie riešia čiastkové opatrenia, vyhlášky či predpisy.

Migračná politika definuje napríklad podmienky akceptácie migranta, jeho integráciu do spoločnosti, možnosti získania práce, povolenia k pobytu a získania štátneho občianstva. Medzi nástroje migračnej politiky patria napríklad víza alebo azylová politika. Z hľadiska postoja k imigrácii možno zaregistrovať otvorenú migračnú politiku, ktorá podporuje imigráciu a zatvorenú, ktorá ju potláča. Tvorba a realizácia migračnej politiky hľadá odpovede na tieto otázky: Koho, prečo, koľko, za akých podmienok a na ako dlho prijať do krajiny? Avšak samotná teória tvorby migračnej politiky neexistuje. OECD skúma účinnosť politík jednotlivých krajín za desať rokov, ale aj skúsenosti ukázali, že neexistuje jediný recept, ktorý by bol uplatniteľný v každej krajine. Podľa informácií Inštitúty pre verejné otázky¹⁷ Slovensko sa stáva príťažlivou cieľovou krajinou pre ekonomických imigrantov, počet prisťahovalcov sa od roku 2004 strojnásobil (v súčasnosti tvorí jedno percento z hľadiska podielu na populácii). Vláda slovenskej republiky musí na túto situáciu reagovať. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky pripravuje vytvorenie nového Imigračného a naturalizačného úradu, ktorý by komplexne riešil problémy potrebných imigrantov od zabezpečenia legálneho vstupu, cez povolenie pobytu a integráciu až po udelenie štátneho občianstva¹⁸. Vláda Slovenskej republiky okrem už spomenutých údajov pripravuje nový návrh migračnej politiky s horizontom do roku 2020.

1.3.1 Migranti ako poberatelia sociálnych dávok

Barrett a McCarthy (2008) skúmali vzťah medzi mierou, do akej migranti využívajú sociálny systém a ich reakciou na zmeny v sociálnej politike. Vo svojej práci poskytli prehľad prác z oblasti ekonomickej literatúry, ktorá skúma, či migranti, u ktorých je pravdepodobné

¹⁷ Tlačová beseda Inštitútu pre verejné otázky. Rádiožurnál. Slovenský rozhlas a televízia, 30. 7. 2011 o 18. 00

¹⁸ Ministerstvo vnútra chce vytvoriť Imigračný a naturalizačný úrad, dostupné na <http://www.minv.sk/?tlacove-spravy-6&sprava=ministerstvo-vnutra-chce-vytvorit-imigracny-a-naturalizacny-urad>

využívanie sociálnych príspevkov si vyberajú destináciu spomedzi štátov so štedrým sociálnym systémom, respektíve či využívajú tento systém intenzívnejšie ako domáci obyvatelia.

Výsledky týchto štúdií nie sú jednoznačné, síce väčšinou regresie s neočistenými dátami vykazujú vyššie užívanie sociálnych príspevkov v prípade migrantov, ale tento rozdiel môže byť spôsobený práve rozdielmi v charakteristikách. Každopádne nenašli dostatočný dôkaz, že by migranti boli priťahovaní štedrosťou jednotlivých štátov. Ako pravdepodobnejšie sa javí, že si vyberajú destináciu na základe prítomnosti iných migrantov.

Ďalšie štúdie prišli s informáciou, že miera, do akej sa novoprichodiaci migranti spoliehajú na sociálne dávky závisí od úrovne poberania dávok už existujúcich migrantov z rovnakej krajiny.

Borjas (1999) sa zameril vo svojej práci na sociálny systém ako pull faktor pre potenciálnych migrantov a predstavil „welfare magnet“ koncept. Vysvetľuje tento koncept tým, že potenciálny migrant musí zvážiť možnosť, že sa mu nepodarí zamestnať, a teda v takom prípade bohaté sociálne dávky znižujú riziko, ktorému sa sťahovaním podrobí. Táto forma príjmu by mu poslúžila ako náhrada mzdy počas hľadania práce. Borjas sa zaoberal aj výskumom disperzie sociálnych benefitov v USA. Predpokladal, že imigranti závislí na sociálnych dávkach budú predovšetkým v štátoch s vysokými sociálnymi benefitmi, ale tento jeho predpoklad nebol výskumom potvrdený. Empirická časť jeho práce ukázala negatívnu selekciu migrantov do Kalifornie – štátu s relatívne štedrým sociálnym systémom. Borjasove výskumy získali veľa pozornosti a nevyhli sa ani kritike. Negatívne bol vnímaný fakt, že v modeli neboli zahrnuté náklady na migráciu, ktoré sú v skutočnosti pomerne vysoké a v migračných modeloch považované za dôležité.

Zavodny (1997), ktorý tiež skúmal správanie sa migrantov v USA zistil, že viac ako na štedrosť jednotlivých sociálnych systémov prihliadajú potenciálni migranti na veľkosť nepôvodnej populácie.

Aj v niektorých európskych krajinách sa robil výskum zaoberajúci sa podobnými témami. Brücker a kolektív (2002) v analýze európskej situácie začali s jednoduchým modelom, ktorý ukázal, že imigranti s nižším vzdelaním sa usídľujú skôr v krajinách so štedrým sociálnym systémom. A rovnako ako Borjas zdôraznili, že rozhodnutie migranta je silne ovplyvnené

prítomnosťou iných migrantov v danej krajine, čo do istej miery znižuje význam sociálnych dávok na rozhodnutie zostať v cieľovej krajine.

Hlavným cieľom práce spomenutých teoretikov bolo preskúmať rozdiely v poberaní sociálnych dávok medzi imigrantmi a domácim obyvateľstvom v rôznych krajinách. Avšak zaoberali sa aj analýzou štedrosti sociálnych systémov a prípadným vplyvom týchto rozdielov na charakteristiky migrantov v jednotlivých krajinách. Vo svojej práci považujú za imigrantov iba občanov pochádzajúcich z krajín mimo Európy, kým občania z európskych krajín sú vnímaní ako domáci napriek tomu, že žijú v krajine, ktorej občianstvo nemajú. Na základe neočistených dát, ktoré mali k dispozícii, rozdelili krajiny do dvoch skupín:

- v prvej skupine majú migranti pochádzajúci z krajín mimo Európy rovnakú alebo dokonca nižšiu úroveň poberania dávok ako domáci obyvatelia; do tejto skupiny krajín patria Nemecko, Veľká Británia, Grécko, Španielsko a Portugalsko;
- v druhej skupine sú krajiny, kde je závislosť migrantov od sociálneho systému signifikantne vyššia ako u európskych občanov – Dánsko, Holandsko, Belgicko, Francúzsko, Rakúsko a Fínsko.

De Giorgi a Pellizzari (2006) sa tiež zaoberali tým, či si imigranti vyberajú krajiny so štedrým sociálnym systémom. Použitím panelových dát štrnástich krajín z pôvodných členov EÚ zostavili model, do ktorého zahrnuli výšku mzdy, nezamestnanosť a výšku sociálnych benefitov, ale aj interakciu medzi týmito premennými a individuálnymi charakteristikami, ako je vek, pohlavie a úroveň vzdelania.

Jensen (1988) ukázal, že imigranti v USA využívajú v porovnaní s domácim obyvateľstvom podporu sociálnych dávok na rovnakej, prípadne mierne viac. Vo svojej práci použil neočistené dáta. V prípade, že sa v modeli použijú charakteristiky kontrolujúce sociálnu situáciu, dostávajú domácnosti imigrantov dokonca menej príspevkov od štátu ako domáci obyvatelia.

Borjas a Hilton (1996) ukázali, že v prípade, keď berieme do úvahy len čisto finančné príspevky, rozdiel medzi imigrantmi a domácimi je v podstate zanedbateľný. Avšak v prípade, že do modelu zaradili aj nefinančné benefity, imigranti sa ukázali byť signifikantne viac na podpore ako domáci. Borjas a Trejo (1992) zistili, že závislosť imigrantov v USA na sociálnom systéme rastie v čase, to znamená, že najnovší imigranti sú vo väčšej miere závislí od štátnych

príspevkov než tí, ktorí prišli do krajiny skôr. Dospeli tiež k záveru, že čím je dlhšie imigrant v krajine, tým väčšia je pravdepodobnosť, že bude poberať príspevky od štátu – z toho vyplynul záver: ak raz začnú imigranti dostávať štátnu podporu, je len malá pravdepodobnosť, že opustia túto podpornú sieť. Z týchto štúdií je zrejme, že imigranti primárne necestujú za sociálnymi benefitmi, ale od chvíle, keď začnú z nejakého dôvodu dostávať sociálne príspevky, len veľmi zriedka sa vymania z tzv. welfare trap (pasca sociálnych dávok).

Závislosť od sociálneho systému súvisí aj so statusom migranta. Výsledky empirických analýz naznačujú, že imigranti-utečenci závisia od štátnej pomoci viac ako domáci obyvatelia. Ostatní migranti vykazujú podobnú úroveň závislosti ako domáci, čo môže byť vysvetľovať vyššie spomenutá „welfare trap“ – pasca sociálnych dávok, do ktorej sa utečenci dostanú hneď po príchode do cieľovej či tranzitnej krajiny. Pri zhrnutí môžeme konštatovať, že reformy v sociálnej oblasti majú rôzny vplyv na domácich obyvateľov, ekonomických migrantov a utečencov.

Dôležitá otázka teda znie, nakoľko ovplyvňujú čisto ekonomické faktory (napr. výška mzdy, daňové zaťaženie alebo sociálne príspevky) správanie migrantov. Hoci sa touto problematikou zaoberalo a stále zaoberá mnoho ekonómov, výskumy sú zamerané najmä na pull faktory. My by sme sa v našej práci chceli zamerať na prípadný vplyv sociálneho systému v domácej krajine na potenciálneho migranta.

2. SOCIÁLNE REŽIMY

Relatívne veľký počet krajín zahrnutých v našej analýze nám umožňuje identifikovať vzory migračného správania pre skupiny krajín patriace do OECD. Tieto skupiny sme vytvorili na základe sociálnych systémov v jednotlivých krajinách.

Sociálny systém nie je možné jednoznačne definovať – v literatúre najrozšírenejšie vysvetlenie sociálneho zabezpečenia je pomocou sociálnych rizík, pre ktoré sú mobilizované príslušné administratívne a politické aparáty. Medzi tieto riziká patria napríklad chudoba, nezamestnanosť či materstvo. Sociálne zabezpečenie býva definované i ako súbor politických nástrojov zriadených na to, aby kompenzovali finančné dôsledky týchto situácií a udalostí.

Funkcionalistický systém sa na sociálny systém pozerá ako na súbor politických nástrojov sledujúcich určitý cieľ – tým cieľom je ochrana občanov. Pre účel našej práce je najvýstižnejšie vysvetlenie sociálneho systému ako súboru plošných redistribučných schém a legislatívnych nástrojov, ktoré ochraňujú jedinca pred hmotnou núdzou. Nástroje sociálnej politiky sú dane a odvody na strane výberu prostriedkov. Nástroje prerozdelenia týchto prostriedkov sú verejné statky a služby, dotácie, poskytovanie zdravotnej starostlivosti a systém sociálneho zabezpečenia. Definíciou a klasifikáciou sociálnych systémov sa zaoberal Esping-Andersen¹⁹, podľa neho má koncept sociálneho systému nasledujúce funkcie:

1. Vzor štátnej sociálnej politiky a programov, zvyčajne zahŕňa sociálne poistenie, pomoc a všeobecné podmienky rozdeľovania finančných príspevkov a pomoci poskytovanej v naturáliách;
2. Širší model poskytovania starostlivosti v spoločnosti (obvykle ide o rozdelenie zodpovednosti medzi štátom, trhom a domácnosťou);
3. Ochranná funkcia sociálnych inštitúcií (t. j. do akej miery je ochránený životný štandard domácnosti pri zmene podmienok na trhu práce);

¹⁹ In: ESPING-ANDERSEN, G. The Three Worlds of Welfare Capitalism. <http://www.google.com/books?hl=sk&lr=&id=kSwy6f0PghMC&oi=fnd&pg=PA160&dq=ESPING-ANDERSEN,+G.+The+Three+Worlds+of+Welfare+Capitalism>. [17. 7. 2011]

4. Efekt stratifikácie zásahov týchto inštitúcií (t. j. ako a do akej miery sociálny systém prispieva k zjemňovaniu nerovnováhy v spoločnosti).

Štáty patriace do skupiny OECD vynakladajú veľkú časť verejných výdavkov na sociálne účely. Tieto štáty zameriavajú vládnu aktivitu na oblasti, ako je zdravotná starostlivosť, vzdelávanie, dôchodky či pomoc občanom v hmotnej núdzi. V posledných rokoch sa viacerí ekonómovia pokúšali rozdeliť štáty do skupín podľa ich sociálneho systému.

Najpoužívanejšie rozdelenie pochádza od už vyššie spomenutého Espig-Andersena, ktorý identifikoval tri základné typy štátov podľa ich sociálneho systému:

1. **liberálno-reziduálny** (anglo-americký model) spolieha sa na trhové mechanizmy, poskytuje pomoc iba v určitých prípadoch hmotnej núdze; vychádza z princípov minimálnej sociálnej podpory; hranica medzi poberateľmi dávok a zvyškom populácie je jasná a zreteľná; krajiny s týmto modelom: napr. Austrália, Spojené štáty americké a Veľká Británia

2. **konzervatívno-korporativistický** (nemecký) je najstarší z režimov; rodinu umiestňuje do centra pozornosti; je charakteristický veľkým počtom rôznych sociálnych zabezpečení pre rozličné skupiny obyvateľstva; výška príspevkov je relatívne vysoká a závisí od výšky príjmu; krajiny s týmto modelom: napr. Taliansko, Japonsko, Francúzsko, Nemecko či Švajčiarsko

3. **sociálno-demokratický** (škandinávsky model) poskytuje zaopatrenie voči sociálnym rizikám všetkým občanom, nezávisle od výšky príjmu; štát má kľúčovú úlohu v zabezpečovaní sociálnej starostlivosti; výška benefitov je vysoká a financovaná cez dane; krajiny s týmto režimom: Rakúsko, Belgicko, Holandsko, Nórsko.

(Poznámka: Rozdiely medzi jednotlivými modelmi sa zmenšujú, pretože v poslednej dobe štáty zavádzajú rôzne kombinácie sociálnej podpory a univerzálnych dávok.)

Espig-Andersen testoval toto rozdelenie v roku 1980 na 18 krajinách. Vybral si tri najdôležitejšie programy finančnej pomoci – starobné dôchodky, dávky v nezamestnanosti a nemocenské dávky. Jeho práca je považovaná za fundamentálnu v tejto oblasti, vyslúžila si však aj kritiku, ktorá bola zacielená hlavne na krajiny analyzované v práci (konkrétne považovali variabilitu skúmanej

vzorky za nedostatočnú), na zameranie výhradne na finančné benefity a na samotný koncept jednotlivých režimov.

Ďalšie práce z tejto oblasti sa zamerali na vyššie spomenuté nedostatky, napríklad Ferrera (1996) a Bonoli (1997) pridali k trom Esping-Andersenovým systémom štvrtý, charakteristický pre stredozemné krajiny. Nižšie je uvedený stručný prehľad rozdelení režimov podľa spomenutých autorov:

***Esping-Andersen (1990)**

- a) liberálny
- b) konzervatívny
- c) sociálno- demokratický

***Ferrera (1996)**

- a) anglo-saský (pomerné vysoká účasť štátu na sociálnej pomoci; zmiešaný systém financovania; vysoko efektívna organizačná časť)
- b) Bismarkov (sociálne dávky prepojené s pracovnou pozíciou; benefit proporčne k príjmu; financovanie prostredníctvom príspevkov; prepracované schémy poistenia riadené prevažne odbormi)
- c) škandinávsky (sociálna ochrana ako základné občianske právo; univerzálne pokrytie rizík; relatívne štedré fixné benefity; financovanie prostredníctvom daní; silné začlenenie organizácií v sociálnom systéme)
- d) južanský (systém garantujúci príjem prepojený s pracovnou pozíciou; štedré benefity; zdravotná starostlivosť ako občianske právo; individuálne príspevky a benefity; financovanie cez príspevky a dane)

***Bonoli (1997)**

- a) britský (nízke percento sociálnych výdavkov financované cez príspevky; celkovo nízke percento HDP predstavujúce výdavky v sociálnej oblasti)
- b) kontinentálny (vysoké percento sociálnych výdavkov financované cez príspevky; vysoké percento HDP predstavujúce výdavky v sociálnej oblasti);

c) nordický (nízke percento sociálnych výdavkov financované cez príspevky; vysoké percento HDP predstavujúce výdavky v sociálnej oblasti);

d) južanský (vysoké percento sociálnych výdavkov financované cez príspevky; nízke percento HDP predstavujúce výdavky v sociálnej oblasti)

Krajiny v strednej Európe tvoria špecifickú skupinu. Analýza dát Maďarska, Poľska a Českej republiky ukázala, že tieto tri krajiny sa svojím sociálnym režimom zaradia vždy do rovnakej skupiny, bez ohľadu na počet týchto skupín. V prípade, že sa skúmané krajiny delia na šesť a viac skupín, tvoria tieto tri štáty samostatnú skupinu. A ak máme tri až päť skupín, nachádzajú sa v jednej spolu s Írskom, Gréckom, Portugalskom a Španielskom.

Tieto analýzy potvrdili veľkú homogenitu sociálnych režimov v krajinách Vyšehradskej štvorky, keďže Slovensko môžeme nepochybne zaradiť do tejto skupiny. V prípade ľubovoľného počtu skupín, do ktorých by sa dali krajiny rozdeliť na základe svojho sociálneho systému, by teda tvorili samostatnú skupinu. Ale autor pôvodného a najpoužívanejšieho delenia Espig-Andersen odmietal takéto rozbiehanie skupín.

V našej práci používame rozdelenie pochádzajúce od Soedeho a kolektívu (2004), ktorí rozdelili 23 krajín do šiestich skupín nasledovne:

Sociálno-demokratický: Dánsko, Fínsko, Nórsko, Švédsko

Konzervatívny: Rakúsko, Belgicko, Francúzsko, Nemecko, Luxembursko

Liberálny: Austrália, Kanada, Írsko, Veľká Británia, USA²⁰

Hybridný: Holandsko

Stredozemný: Grécko, Taliansko, Portugalsko, Španielsko

Východoeurópsky: Česká republika, Maďarsko, Poľsko, Slovensko

²⁰ Medzi krajiny s liberálnym režimom sme zaradili na základe práce od Castlesa (1998) aj Nový Zéland a Švajčiarsko

II. EMPIRICKÁ ČASŤ

3. MODEL MEDZINÁRODNEJ MIGRÁCIE

3.1 Dáta

Získať spoľahlivé dáta medzinárodných migračných tokov nie je triviálna úloha, keďže je problém nielen s ich dostupnosťou a samotnou existenciou týchto dát, ale aj rozdielom v definícií imigrantov a migračných tokov v jednotlivých krajinách. Vo väčšine krajín existuje historicky daná definícia migranta, ktorá sa používa pri štatistikách migračných tokov. Teda fundamentálny problém harmonizácie štatistík medzinárodnej migrácie je nejednotnosť štatútu migranta v jednotlivých krajinách, rovnako ako rôzne dĺžky povoleného pobytu pri rovnakom type migrácie.

V prípade mnohých krajín je extrémne náročné prispôbiť alebo zmeniť národné dáta tak, aby boli použiteľné na medzinárodnej úrovni. V neposlednom rade je problémom fakt, že sa štatistiky zameriavajú výhradne na prílev migrantov do krajiny, keďže vycestovanie občanov býva často neregulované a nezaznamenávané.

V našej práci používame údaje zozbierané z 21 členských krajín OECD, z ktorých je celkovo 16 štátov členom EÚ. Jednotlivé premenné sú zvolené tak, aby vysvetľovali vzorce správania sa migrantov z ekonomického hľadiska.

Z vyššie spomenutých dôvodov najväčší problém bol s vysvetľovanou premennou – počtom emigrantov. Napríklad v prípade údajov Českej republiky došlo zjavne počas sledovaného obdobia k zmene v meraní. Túto chybu na ľavej strane sme ošetrili pridaním dummy premennej. Premenná *outflow* je celkový počet vycestovaných občanov vydelený počtom obyvateľov v 1000.

Celkovo dáta obsahujú informácie o imigračnom toku a potenciálne významných vysvetľujúcich premenných. Merania boli robené počas rokov 1990 – 2008, v našom modeli predpokladáme lineárnu formu premenných.

Tabuľka č. 2: Deskriptívna štatistika

Premenná	SOC_EXPENDITURE	U_RATE_OECD	FOREIGN_POPULATION	GDP	OUTFLOW
Priemer	21.5109	6.653908	0.068782	617970	0.003294
Medián	21.264	5.733333	0.044622	207159.5	0.00173
Maximum	35.78	19.525	0.36184	3872843	0.018532
Minimum	2.829	0.774732	0.004884	11612.85	7.32E-06
Št. odchýlka	6.247403	3.852498	0.085293	825910.9	0.003806
Šikmosť	-0.876886	1.366247	2.494632	1.962465	1.917547
Špicatosť	4.373169	4.752865	8.703703	6.210323	6.386813
Jarque-Bera	55.19454	117.2471	638.8529	286.0376	297.7799
Súčet	5743.41	1776.593	18.3647	1.65E+08	0.899129
Súčet štvorcov odch.	10381.99	3947.902	1.935119	1.81E+14	0.003941
Počet pozorovaní	321	363	301	392	323

3.2 Teoretický model

Cieľom migračných modelov je analyzovať determinanty ovplyvňujúce agentovo rozhodnutie. Rozhodnutie migrovať či zostať závisí od ekonomických, sociálnych a kultúrnych faktorov. Modely formalizujú tieto determinanty a tiež popisujú vplyv migrácie na krajiny, ktorých sa tento jav týka. Rozhodovací proces, ktorému každý jednotlivec čelí, je vždy komplexný, a teda existuje široké spektrum modelov, snažiacich sa vysvetliť aktuálny výsledok z rôznych uhlov pohľadu. Podľa dostupnej literatúry môžeme rozdeliť tieto modely na mikro- a makroekonomické. Kým

mikroekonomické behaviorálne modely sa zameriavajú na faktory na individuálnej úrovni, napríklad vzdelanie jednotlivca, makroekonomické analyzujú podmienky na trhu práce, mzdy či mieru nezamestnanosti.

3.2.1 Neoklasický migračný model

Neoklasický migračný model vníma migračný proces ako investíciu, keď vyššia mzda alebo sociálne príspevky v zahraničí prevýšia náklady spojené s vycestovaním. Model má mikroekonomické základy – maximalizuje očakávaný úžitok v budúcnosti. Za predpokladu, že potenciálny migrant má dokonalú informáciu o mzdách a pracovných ponukách vo všetkých krajinách zahrnutých v jeho rozhodovacom procese, Todaro (čerpané z Mietze a Reinkowski, 2010) navrhol model, v ktorom agent diskontuje mzdy pravdepodobnosťou nájdenia práce v tomto regióne. Teda jednotlivec porovná očakávaný príjem, ktorý by dostal v prípade, že ostane v domácej krajine (i) s očakávaným príjmom v zahraničí (j) pričom odráta náklady spojené s presťahovaním z krajiny i do j . Tento jednoduchý model sa považuje za základný a čisto ekonomický model migrácie.

Mietze a Reinkowski opísali vývoj modelu vo svojej práci *Testing the Validity of the Neoclassical Migration Model: Overall and Age-Group Specific Estimation Results for German Spatial Planning Regions* (2010). V roku 1970 Harris a Todaro ďalej rozvinuli túto pôvodnú myšlienku tým, že predpokladaný príjem v domácej krajine nastavili ako funkciu mzdy v tejto krajine i (Y_i) a pravdepodobnosti, že si migrant nájde zamestnanie ($Prob(EMP_i)$). Teda migrácia závisí aj od úrovne nezamestnanosti v regióne i (U_i) a do modelu boli zaradené aj premenné zachytávajúce neekonomické faktory (X_i). Rovnaké premenné s indexom j pre zahraničnú krajinu sú použité na modelovanie očakávaného úžitku zo sťahovania do zahraničia. Takže podľa vyššie spomenutých autorov po zarátaní nákladov C_{ij} na sťahovanie z krajiny i do j sa jednotlivec rozhodne pre migráciu v prípade, že

$$Y_{ii}^E < Y_{ij}^E - C_{ij},$$

kde $Y_{ii}^E = f(Prob(EMP_i), Y_i)$ a $Y_{ij}^E = f(Prob(EMP_j), Y_j)$.

Znamená to, že potenciálny migrant porovnáva očakávaný príjem v domácej a zahraničnej krajine s individuálnou pravdepodobnosťou toho, že si prácu nájde. Odhad tejto

pravdepodobnosti však nie je pre agenta triviálny a vyžaduje veľa znalostí. Tento fakt treba brať do úvahy najmä pri menej skúsených a vzdelaných migrantoch. Zhrnutím všetkých spomenutých faktorov a premenných môže byť vytvorený model pre medzinárodnú čistú mieru migrácie (NM_{ij}) definovanú ako prílev migrantov do krajiny i z krajiny j relatívne ku migračnému toku z i do j (normalizovaného regionálnou úrovňou populácie). Model teda vyzerá nasledovne:

$$INM_{ij} - OUTM_{ij} = NM_{ij} = f(Y_i, Y_j, U_i, U_j, X_i, X_j, C_{ij}).$$

Vyššia miera migračných prílevov je očakávaná v prípade, ak v krajine vzrastú mzdy alebo reálny príjem sa zvýši, pričom ostatné podmienky zostanú zachované. Prirodzene nárast miezd v krajine j vedie k poklesu miery čistej migrácie. Na druhej strane nárast miery nezamestnanosti v regióne i má negatívny vplyv na vzájomnú čistú migráciu z oblasti i do j . Náklady na migráciu sú bežne pokladané za prekážku pri migrácii a sú negatívne korelované s čistou migráciou. Formálne zapísane, očakávané znamienka vysvetľujúcich premenných sú očakávané v nasledujúcom tvare:

$$\frac{\partial NM_{ij}}{\partial Y_i} > 0; \frac{\partial NM_{ij}}{\partial Y_j} < 0; \frac{\partial NM_{ij}}{\partial U_i} > 0; \frac{\partial NM_{ij}}{\partial U_j} < 0; \frac{\partial NM_{ij}}{\partial C_{ij}} < 0.$$

Tieto základné trhové premenné nemusia byť dostačujúce pri predpovedaní medzinárodných migračných tokov. Rozšírenie modelu preto zahŕňa ďalšie determinanty migrácie ako ľudský kapitál, ceny ubytovania, prostredie či hustotu populácie.

Neoklasický migračný model zameraný výlučne na trhové podmienky je v literatúre považovaný za základný. Rozšírená verzia tohto modelu obsahuje regionálne špecifiká a ďalšie faktory vplývajúce na migráciu ako napríklad dochádzanie za prácou.

Regionálne špecifiká sú zvyčajne zahrnuté v modeli ako proxy premenné pre špecifické klimatické, ekologické a sociálne podmienky v danej krajine, prípadne oblasti. Príkladom môže byť jazyková podobnosť alebo koloniálny vzťah v krajinách. Základná aj rozšírená verzia modelu môže byť aplikovaná na mikroekonomickej, regionálnej a aj makroekonomickej úrovni. Výhoda analýz na makroekonomickej úrovni spočíva v analýze elasticity migrácie pri zmene príjmu a miery nezamestnanosti.

Mietze a Reikowski popísali pravdepodobný vplyv týchto pridaných premenných v rozšírenom modeli. Napríklad v prípade ľudského kapitálu predpokladal model, ktorý vytvorili Harris a Todaro, že vzdelaná pracovná sila má rovnaké možnosti zamestnania sa ako nevzdelaná. Avšak pravdepodobnosť, s akou si osoba nájde zamestnanie je funkciou ľudského kapitálu (HK). Rovnako to platí aj v prípade regionálnej konkurencieschopnosti (INTCOMP), kde predpokladáme, že regióny s vysokou konkurencieschopnosťou poskytujú viac pracovných príležitostí. Táto premenná môže byť odhadovaná pomocou podielu zahraničného obratu v oblastiach s medzinárodne obchodovateľným tovarom. Pre premennú hustota populácie (POPDENS) autori očakávajú vo všeobecnosti pozitívny vplyv aglomeračných síl na čisté migračné toky vďaka zvýšenej možnosti zamestnania sa v oblasti, ktorá je daná veľkosťou pracovného trhu. Teda pravdepodobnosť zamestnania sa v oblasti, prípadne krajine i podľa rozšíreného migračného modelu je funkciou nasledujúcich premenných:

$$Prob(EMP_i) = f(U_i, HK_i, INTCOMP_i, POPDENS_i),$$

kde

$$\frac{\partial NM_{ij}}{\partial HK_i} > 0; \frac{\partial NM_{ij}}{\partial INTCOMP_i} > 0; \frac{\partial NM_{ij}}{\partial POPDENS_i} > 0.$$

Štruktúra neoklasického migračného modelu v rozšírenej verzii počíta aj s alternatívnymi mechanizmami, ktoré vedú k ekvilibriu, akým je už spomenuté dochádzanie ako substitúciu migrácie. Predpokladá sa negatívna korelácia medzi týmito premennými, keďže v prípade, že sa občania presťahujú, klesne počet dochádzajúcich a naopak.

3.2.2 Gravitačný model

Lewer a Van den Berg (2008) vo svojej práci A Gravity Model of Immigration predstavili gravitačný model, ktorý bol pôvodne vytvorený pre medzinárodný obchod, avšak modifikovaný pre migráciu. Migrácia je podobne ako obchod podnecovaná „príťažlivosťou“ medzi migrantovou krajinou pôvodu a potenciálnou destináciou a brzdená nákladmi na presídlenie z jednej krajiny do inej. Imigračný model na trhu práce navrhuje, že príťažlivá sila medzi krajinami závisí od rozdielu v mzdách v týchto krajinách. Závisí tiež od veľkosti populácie, čím

viac ľudí je v krajine pôvodu, tým viac ich pravdepodobne emigruje a čím je zase väčšia destinácia, tým je väčší pracovný trh pre imigrantov. Podobne ako v prípade medzinárodného obchodu, aj náklady na migráciu – finančné aj nefinančné – zvyknú závisieť od vzdialenosti medzi krajinami. Všetky tieto úvahy naznačujú, že gravitačný model pre medzinárodný obchod je aplikovateľný aj v prípade migračných tokov.

Gravitačný model obchodovania vníma obchod ako pozitívnu funkciu príťažlivosti medzi dvoma ekonomikami a negatívnu funkciu vzdialenosti medzi nimi. Označme $TRADE_{ij}$ celkový obchod medzi krajinami i a j , $DIST_{ij}$ vzdialenosť týchto krajín a zavedme gravitačnú mieru ako násobok hrubého domáceho produktu krajín. Potom gravitačný model medzinárodného obchodu má tvar

$$TRADE_{ij} = f \left[\frac{GDP_i \cdot GDP_j}{DIST_{ij}} \right].$$

V ďalšej časti modifikujeme tento model tak, aby opisoval migráciu osôb a urobíme regresiu na reálnych dátach.

3.3 Empirický model

Náklady na migráciu sú podobne ako v prípade obchodu spojené so vzdialenosťou medzi krajinami. Z tohto predpokladu vychádza gravitačná rovnica v tvare:

$$imm_{ij} = a_0 + a_1(pop_i \cdot pop_j) + a_2(rely_{ij}) + a_3(dist_{ij}) + u_{ij}$$

kde imm_{ij} reprezentuje veľkosť imigrácie do destinácie i z krajiny pôvodu j a $rely_{ij}$ je pomer príjmu v krajine i ku j na hlavu. Očakávané znamienka koeficientov sú $a_1 > 0$, $a_2 > 0$, a $a_3 < 0$.

Ďalšia premenná, ktorá je zaujímavá z hľadiska modelovania migračných tokov, je počet imigrantov v cieľovej krajine. Bolo dokázané, že momentálna migrácia je korelovaná s predošlými migračnými tokmi, keďže náklady na prispôsobenie sa životu v cudzej krajine sú výrazne nižšie pri prítomnosti krajanov. Z rovnakého dôvodu je imigrácia väčšia v prípade, že sa v cieľovej krajine používa podobný jazyk a kultúra. Lewer a Van den Berg prišli s rozšírenou gravitačnou rovnicou pre imigráciu v tvare:

$$imm_{ij} = a_0 + a_1(pop_i \cdot pop_j) + a_2(rely_{ij}) + a_3(dist_{ij}) + a_4(stock_{ij}) + a_5LANG_{ij} \\ + a_6CONT_{ij} + a_7LINK_{ij} + u_{ij}$$

kde $stock_{ij}$ je počet krajanov žijúcich v danom čase v cieľovej krajine. LANG, CONT a LINK sú dummy premenné pre skupiny krajín, ktoré zdieľajú spoločný jazyk, hranicu a koloniálnu väzbu.

Tento model môže byť po istom prispôbení použitý na popísanie migračných tokov smerom von z krajiny – emigrácie. V našom modeli (pre zjednodušenie) predpokladáme, že agent nerozlišuje medzi jednotlivými cieľovými krajinami. Teda môže buď ostať v domácej krajine, alebo emigrovať do zahraničia. Toto zjednodušenie používame kvôli nedostatkom dát a v praxi znamená, že vzdialenosť medzi krajinami zostáva konštantná. Teda použijeme rovnicu v tomto tvare:

$$outflow_i = a_0 + a_1(GDP_i) + a_2(u_rate_i) + a_3(for_pop_i) + a_4(soc_exp_i) + a_5REGIME_i \\ + u_{ij}$$

kde $outflow_i$ je podiel migrantov z krajiny i , for_pop_i je podiel občanov cudzej národnosti žijúcich v krajine i . Túto premennú sme použili na popísanie atraktivity krajiny pre cudzincov. Dummy premenná $REGIME_i$ združuje krajiny s podobným sociálnym systémom podľa rozdelenia uvedeného v Kapitole 2. Predpokladáme koeficienty v tvare $a_1 < 0$, $a_2 > 0$, $a_3 < 0$ a $a_4 < 0$.

Predpokladáme, že potenciálny migrant maximalizuje svoju užitočnosť a reaguje na zmeny týkajúce sa sociálnej politiky v domácej krajine. V prípade, že sa zníži štedrosť sociálneho systému, najmä občania závislí od štátnej pomoci, ako sú nezamestnaní alebo osoby poberajúce rodičovský, starobný či invalidný dôchodok zvýšia svoju užitočnosť vysťahovaním do krajiny, kde sú lepšie podmienky. Na zaznamenanie štedrosti sociálneho systému sme zvažovali použitie dvoch vysvetľujúcich premenných – verejné sociálne výdavky a dane. Obidve boli vyjadrené ako percento HDP v domácej krajine. Keďže tieto premenné majú vysokú koreláciu (korelačný koeficient 0.92), do rovnice sme zahrnuli iba prvú premennú – sociálne výdavky štátu. V modeli

sú zahrnuté tiež prídavné merateľné premenné, pri ktorých predpokladáme, že môžu ovplyvniť agentovo rozhodnutie:

1. HDP (GDP)
2. Mieru nezamestnanosti (u_{rate})
3. Množstvo cudzincov v krajine (for_{pop})

HDP používame kvôli porovnávaniu v dolároch, hodnoty sú v miliónoch. Premennú predstavujúcu množstvo cudzincov evidovaných v krajine sme vydělili celkovou veľkosťou populácie. V našom modeli môžeme zapísať závislosť našej vysvetľovanej premennej nasledovne:

$$y = f(s_e, GDP, u_{rate}, for_{pop}).$$

Očakávame lineárnu závislosť v tvare:

$$y_{it} = \beta_1 + \beta_2 x_{it} + \varepsilon_{it}.$$

3.3.1 Združená regresia

V tejto regresii sme použili všetky dostupné premenné – HDP, mieru nezamestnanosti, množstvo cudzincov v krajine a sociálne výdavky. Otestovali sme koreláciu premenných pomocou Whiteovho testu, ktorý potvrdil homoskedasticitu. O homoskedasticite hovoríme vtedy, keď majú rezíduá konštantný rozptyl pre všetky pozorovania.

Koeficient premennej sociálne výdavky vyšiel v regresii podľa očakávania negatívny, hoci samotná premenná nie je v modeli signifikantná. Ako signifikantné vyšli premenné HDP a podiel cudzincov. Signifikantnosť HDP môžeme vysvetliť tým, že v krajinách s vyšším HDP sú vzdelanejší obyvatelia a vyššie vzdelanie je pozitívne korelované s migráciou. Čo sa týka podielu cudzincov v krajine, predpokladáme, že premenná naznačuje atraktivitu štátu a celkovo lepšiu životnú úroveň a tieto faktory podporujú vycestovanie. Výsledky sú zhrnuté v Tabuľke č. 3, prípadne v Prílohe A.

Tabuľka č. 3: Združená regresia

Explanatory variables	Coeff.	Std.Error	t-Statistic	Prob.
GDP	6.45E-10	1.10E-10	5.864993	0.0000
U_rate	-7.80E-06	3.41E-05	-0.2289	0.8192
For_pop	0.0430	0.001093	38.93627	0.0000
Soc_exp	-1.51E-05	1.89E-05	-0.79923	0.4250

V ďalšej regresii sme použili rovnaké prierezné dáta, tentoraz sme však pridali dummy premenné zhromažďujúce krajiny patriace do rovnakej skupiny podľa rozdelenia v Kapitole 2. Dummy premenné nemohli byť použité pre všetky skupiny, keďže by to malo za následok perfektnú multikolinearitu. Použitie dummy premenných viedlo k tomu, že sa aj premenná sociálne výdavky stala v modeli signifikantnou. Obe premenné signifikantné v predchádzajúcej regresii si svoj status zachovali. Výsledky (uvedené v Tabuľke č. 4 a Prílohe B) potvrdzujú našu hypotézu o vplyve sociálneho systému v domácom štáte na rozhodnutie potenciálneho migranta.

Tabuľka č. 4: Združená regresia s dummy premennými

Explanatory variables	Coeff.	Std.Error	t-Statistic	Prob.
GDP	4.49E-10	1.20E-10	3.746218	0.0002
U_rate	-4.25E-05	3.09E-05	-1.37729	0.1699
For_pop	0.036704	0.001249	29.38002	0.0000
Soc_exp	-8.38E-05	2.40E-05	-3.49805	0.0006

3.3.2 Panelové dáta s použitím fixných a random efektov

Do tretieho modelu sme zahrnuli individuálny špecifický efekt tým, že sme použili dáta v panelovej štruktúre. Výhodou panelových modelov je viac pozorovaní a ohľad na nepozorovateľné faktory, ktoré sú pre jednotky alebo časové obdobie konštantné. Modely realizované pomocou panelových dát majú aj lepšie štatistické vlastnosti odhadov. Nevýhodou je možné skreslenie výsledkov kvôli koreláciám dát medzi priereznými jednotkami. Taktiež nie je jednoduché porovnať výsledky týchto modelov. Regresiu s panelovými dátami môžeme robiť pomocou fixných alebo náhodných (random) efektov. Všeobecne sa považujú fixné efekty za vhodnejšie pre makro panely a náhodné efekty pre mikro panelové dáta.

Pri fixných efektoch predpokladáme, že individuálny špecifický efekt je korelovaný s nezávislými premennými. Rovnica je v tvare

$$y_{it} = \beta_0 + \beta_1 x_{it} + a_i + u_{it},$$

kde a_i reprezentuje nepozorovateľnú heterogenitu, ktorá zostáva v priebehu času konštantná (fixná), ako napríklad vzdialenosť medzi krajinami. V prípade modelov s náhodným efektom predpokladáme navyše, že nepozorovateľný efekt a_i nie je korelovaný so žiadnou vysvetľujúcou premennou. Tento model býva často opisovaný ako regresia s náhodným konštantným členom. Znamená to, že prienik je náhodná výstupná premenná, ktorá je funkciou priemeru a nejakej náhodnej chyby. Výsledky regresie modelu s fixnými efektami sú zosumarizované v Tabuľke č. 5, v pôvodnej podobe sú v Prílohe C, model s náhodnými efektami je v Tabuľke č. 6 (Príloha D).

Tabuľka č. 5: Fixné efekty

Explanatory variables	Coeff.	Std.Error	t-Statistic	Prob.
GDP	-5.12E-10	4.56E-10	-1.1212	0.2636
U_rate	-3.65E-05	4.29E-05	-0.85174	0.3955
For_pop	6.03E-07	3.86E-07	1.561971	0.1200
Soc_exp	-7.57E-06	4.38E-05	-0.17284	0.8630

Tabuľka č. 6: Náhodné efekty

Explanatory variables	Coeff.	Std.Error	t-Statistic	Prob.
GDP	3.49E-10	2.28E-10	1.533401	0.1266
U_rate	-3.28E-05	3.40E-05	-0.96415	0.3360
Soc_exp	-7.44E-06	3.02E-05	-0.24614	0.8058
For_pop	0.040719	0.003617	11.25728	0.0000

3.4 Výsledky

Výsledky všetkých regresíí urobených pomocou Eviews sú zhrnuté v Tabuľke č. 7. Cieľom empirickej časti tejto diplomovej práce bolo preskúmať potenciálny vzťah medzi emigráciou

a sociálnym systémom v domácej krajine migranta. Štedrosť sociálneho systému krajiny sme merali pomocou sociálnych výdavkov.

Očakávali sme, že v prípade zníženia sociálnych benefitov, napríklad dávok v nezamestnanosti, občan s cieľom zvýšiť svoju užitočnosť opustí krajinu s väčšou pravdepodobnosťou. Na identifikovanie vzťahu sme použili metódu najmenších štvorcov, označovanú OLS-ordinary least squares regression. Túto metódu môžeme použiť napriek chybe merania na ľavej strane. OLS odhad je konzistentný, ak sú vysvetľujúce premenné exogénne a nie je medzi nimi multikolinearita. Tieto podmienky premenné na pravej strane splňajú.

Vplyv sociálneho systému na emigráciu bol signifikantný iba v prípade modelu s dummy premennými pre jednotlivé skupiny sociálnych režimov. Avšak fakt, že nám vo všetkých zbehnutých regresiách vyšiel záporný koeficient pri tejto vysvetľujúcej premennej naznačuje, že vzťah existuje.

Relatívne malý počet meraní spôsobil problém pri transformácií dát na panely, keďže to znamenalo pokles stupňov voľnosti. Z tohto dôvodu sme neočakávali signifikantnosť vysvetľujúcich premenných v modeli.

Na druhej strane nevýhodou regresie robenej na neupravených prierezných dátach je, že nezachytáva rôznorodosť jednotlivých krajín. Tento problém je aspoň z časti odstránený v regresii s dummy premennými. Za týchto okolností sa dajú považovať výsledky regresii, ktoré sme robili pomocou softvéru Eviews za úspešné.

Napriek malému počtu meraní a chybám merania sme dostali vo výstupe negatívny koeficient pri premennej sociálne výdavky. Premenná zachytávajúca množstvo cudzincov v krajine má podľa našich výsledkov pozitívny efekt na emigráciu. Tento efekt si vysvetľujeme tak, že bohatšie krajiny na jednej strane priťahujú migrantov a na strane druhej podporujú dlhodobú emigráciu vlastných obyvateľov za prácou a vzdelaním.

Prekvapujúcim bol pre nás negatívny vzťah medzi emigráciou a nezamestnanosťou. Podľa našich výsledkov klesá pri rastúcej nezamestnanosti počet obyvateľov opúšťajúcich krajinu. Tento fakt by sa však dal vysvetliť tým, že ak ľuďom klesnú príjmy v dôsledku straty zamestnania, rozhodnú sa neriskovať odchod do neistých podmienok, prípadne nemajú na vycestovanie finančné

prostriedky. V novom prostredí by nemali dost' prostriedkov hlavne na zabezpečenia ubytovania a na financovanie svojich potrieb v čase hľadania zamestnania.

Tento výsledok môže byť skreslený aj inkonzistenciou dát. Každopádne by sme odporúčali podrobnejšie preskúmanie vplyvu nezamestnanosti na emigráciu na väčšej vzorke dát.

Tabuľka č. 7: Výsledky

Vysvetľujúce premenné	Združená regresia	Združená regresia s dummy premennými	Fixné efekty	Náhodné efekty
Soc_exp	-1.51E-05	-8.38E-05	-7.57E-06	-7.44E-06
Prob.	0.4250	0.0006	0.863	0.8058
GDP	6.45E-10	4.49E-10	-5.12E-10	-3.49E-10
Prob.	0.0000	0.0002	0.2636	0.1266
For_pop	0.0430	0.036704	6.03E-07	0.040719
Prob.	0.0000	0.0000	0.1200	0.0000
U_rate	-7.80E-06	-4.25E-05	-3.65E-05	-3.28E-05
Prob.	0.8192	0.1699	0.3955	0.3360
R-squared	0.897323	0.929864	0.969556	0.888682

ZÁVER

V teoretickej časti diplomovej práce sme zosumarizovali teóriu týkajúcu sa migrácie, osvetlili sme kľúčové pojmy súvisiace s našou témou. Sústredili sme sa na klasifikáciu pojmov migrácia, druhy migrácie, migračnú politiku štátov. V druhej kapitole sme uviedli rozdelenie krajín na základe sociálneho režimu. V empirickej časti sme venovali pozornosť klasifikácii modelov medzinárodnej migrácie.

Centrom našej pozornosti v tretej kapitole bolo testovanie vytýčenej hypotézy: predpokladali sme, že potenciálny migrant reaguje na zmeny vo výške sociálnych výdavkov v domácej krajine. Na testovanie sme použili dáta 21 krajín patriacich do OECD. Naším predpokladom bolo, že správanie migrantov je podobné v krajinách s rovnakým sociálnym systémom (tieto systémy boli zosumarizované v druhej kapitole).

Nami formulovaná hypotéza sa potvrdila. Odhady boli robené pomocou softvéru Eviews metódou najmenších štvorcov aj panelovými dátami. Toto testovanie na reálnych dátach potvrdilo našu hypotézu o závislosti migrácie a sociálneho systému. Hoci táto premenná nebola (s výnimkou regresie uvedenej v časti 3.3.1, Tabuľka č. 4) v modeloch signifikantná, vo všetkých prípadoch bolo znamienko negatívne, čo znamená inverzný vzťah medzi premennými.

Práca na príprave a písaní diplomovej práce nám dala možnosť oboznámiť sa do hĺbky s témou našej práce, zoznámiť sa nielen s odbornou literatúrou, ale aj s činnosťou oficiálnych inštitúcií a organizácií tretieho sektora, ktoré sa venujú problematike migrácie. Ako sme zistili pri štúdiu problematiky, aj u nás na Slovensku problematika imigrácie sa dostane častejšie nielen do masmédií, ale do každodenného života obyvateľov Slovenska. Aj preto považuje výsledky našej práce za také, ktoré si zaslúžia povšimnutie.

Na záver by sme chceli zdôrazniť, že je potrebný ďalší výskum v tejto oblasti, keďže v použitých dátach bola zistená istá inkonzistencia. Nakoľko je reálne zozbierať kvalitnejšie dáta týkajúce sa emigrácie, ako sme mali k dispozícii my, je však otázne.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

ANDRÁŠOVÁ, S.: *Načo nám je dobrá migrácia?* Dostupné na:

<http://www.cpep.sk/fileadmin/Dokumenty/publikacie/migracia/Andrasova-Migracia.pdf> [11. 7. 2011]

ARCANJO, M. (2006): *Ideal (and Real) Types of Welfare State*, Department of Economics at the School of Economics and Management (ISEG), Technical University of Lisbon.

BARRET, A., McCARTHY, Y.(2007): *Immigrants in a Booming Economy: Analysing their Earnings and Welfare Dependence*, *Labour*, 21(4-5): 789-808.

BARRET, A., McCARTHY, Y.(2008): *Immigrants and Welfare Programmes: Exploring the Interactions between Immigrant Characteristics, Immigrant Welfare Dependence and Welfare Policy*, *IZA Discussion Papers* 3494, Institute for the Study of Labor (IZA).

BEINE, M., DOCQUIER, F., RAPOPORT, H.(2001): *Brain Drain and Economic Growth: Theory and Evidence*, *Journal of Development Economics*, 64:275-289.

BOERI, G. HANSON AND B. MCCORMICK (2002), *Immigration Policy and the Welfare System*, Oxford University Press, Oxford, ISBN 0199256314.

BONIN H. at al. (2008): *Geographic Mobility in the European Union: Optimising its Economic and Social Benefits*, *IZA Research Report No. 19*.

BONOLI, G. (1997). *Classifying Welfare States: a Two Dimensional Approach*, *Journal of Social Policy* 26 (3):351-372.

BORJAS, G. J., HILTON, L. (1996): *Immigration and the Welfare State: Immigrant Participation in Means-tested Entitlement Programs*, *The Quarterly Journal of Economics* 111(2): 575-604.

BORJAS, G. J., TREJO, S. J. (1992): Immigrant Participation in the Welfare System, *Industrial and Labor Relations Review* 44(2): 195-211.

BORJAS, G. J., (1999): Immigration and Welfare Magnets, *Journal of Labour Economics Vol. 17 No. 4 Part 1 pp. 607-637.*

BRUECKER, H., FACHIN, S., VENTURINY, A.(2009): Do Foreigners Replace Native Immigrants? Evidence from a Panel Cointegration Analysis, IZA Discussion Paper No. 4438.

BRUECKER, H. Et al.(2001): Managing Migration in the European welfare state. Dostupné na: http://www.frb.org/upload/file/paper1_23jun01.pdf, [12.4.2010]

CAMAROTA, Steven A., (2004): The High Cost of Cheap Labor: Illegal Immigration and the Federal Budget, Center for Immigration Studies, 6.

CASTLES, F.G. (1998): Comparative Public Policy: Patterns of Post-war Transformation, Edward Elgar.

CELLINY, R. (2007): Migration and welfare: A very simple model, *Journal of International Development*.

DE GIORGI, G., PELLIZZARI, M. (2006): Welfare Migration in Europe and the Cost of a Harmonised Social Assistance, *IZA Discussion Paper No. 2094.*

Diplomová práca. In: Akademická príručka. 2. upravené a doplnené vydanie. Bratislava : Osveta, 2005, s. 204. IBSN80- 8063-200-6

DIVINSKÝ, B.: *Zahraničná migrácia v SR: potreba nových prístupov.* Dostupné na: <http://www.euractiv.sk/socialna-politika/analyza/zahranicna-migracia-v-sr-potreba-novych-pristupov> [25. 6. 2011]

ENTORF H. (2000): Rational Migration Policy Should Tolerate Non-Zero Illegal Migration Flows: Lessons from Modelling the Market for Illegal Migration, *IZA Discussion Paper No. 199*.

ESPIG-ANDERSEN, G. (1990): *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Polity Press, Oxford.

GIULIANO, P., RUIZ-ARRANZ, M. (2006): Remittances, Financial Development, and Growth Business & Economics; *IZA Discussion Paper No. 2160*

FERRERA, M. (1996): The “Southern” Model of Welfare in Social Europe, *Journal of European Social Policy* 6:17-37.

FERTIG, M., SCHMIDT, C.M. (2001): First- and second-generation migrants in Germany : what do we know and what do people think?, *IZA Discussion Paper No. 286*.

GIULIANO P., RUIZ-ARRANZ M. 2006, Remittances, Financial Development, and Growth Business & Economics; *IZA Discussion Paper No. 2160*

HANSEN, M., LOFSTROM, J. (2001): The Dynamics of Immigrant Welfare and Labor Market Behavior, *IZA Discussion Paper No. 360*

HARRIS, J. R. – TODARO, M. P. (1970). "Migration, Unemployment and Development: A Two Sector Analysis", In *American Economic Review*, Vol. 60, pp.126 –142.

HATTON, T. , WILLIAMSON, J.G. (2002): What Fundamentals Drive World Migration?, *NBER Working Paper No. 9159*.

HULMANOVÁ, M.: Mladí ľudia na trhu práce. In: *ZOOMm*, č. 4/2010, s. 4. Dostupné na: http://www.jasr.sk/files/zoom_4_2010.pdf. [11. 7. 2011].

JENSEN, L. (1988): Patterns of Immigration and Public Assistance Utilization, *International Migration Review*, 22(1): 51-83.

LEGRAIN, P.: Imigranti –vaša krajina vás potrebuje. In: Andrášová, S.: *Načo nám je dobrá migrácia?* s. 4. Dostupné na:
<http://www.cpep.sk/fileadmin/Dokumenty/publikacie/migracia/Andrasova-Migracia.pdf> [11. 7. 2011]

LEMAITRE, G. (2005): The Comparability of International Migration Statistics, Problems and Prospects, OECD Statistics Brief, No. 9, July, OECD, Paris.

LEWER, J., VAN DEN BERG, H. (2008): A Gravity Model of immigration, University of Nebraska.

MIYAGIWA, K.: Scale Economies in Education and The Brain Drain Problem. In: *Internatiional Economic Revue*, ročník 1991, zväzok 32, číslo 3, s. 743 – 760.

MIKULÁŠ, R.: *Školský slovník cudzích slov*. Bratislava : Príroda, 2006, s.580, 356, ISBN 80-07-01379-2

MITZE, T., REINKOWSKI, J., 2010, Testing the Validity of the Neoclassical Migration Model: Overall and Age- Group Specific Estimation Results for German Spatial Planning Regions, Ludwig- Maximilians- Universität Muenchen

ONDREJČÍK, J.: *Medzinárodná ekonomická migrácia v EÚ*. Diplomová práca. Trnava: Trnavská univerzita, 2007.

SOEDE, A.J. et al. (2004): Unequal Welfare States. Distributive consequences of population ageing in six European countries, Social and Cultural Planning Office (SCP), The Hague.

TVARDZÍK, J.: Len každý štvrtý z nás je spokojný so životom. In: *Sme*, číslo 174, ročník 19., s. 7.

WILDASIN D.E. (1997): Public Pensions in the EU: Migration Incentives and Impacts, Department of Economics Vanderbilt University Nashville, TN 37235.

ZAVODNY, M. (1997): Welfare and the Locational Choices of new immigrants, *Economic Review*, Federal Reserve Bank of Dallas, Second Quarter.

Prehľad ďalších použitých portálov

Zahraničná politika Slovenskej republiky. Výročná správa za rok 2010. Bratislava : Ministerstvo zahraničných vecí. Dostupné na: <http://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw>. [11. 7. 2011]

Príloha k TIC č. 1 409/2006-OECD. Dostupné na: www.oedbook.shop.org [1.7. 2011]

Výhľad v oblasti medzinárodnej emigrácie: SOPEMI 2010. OECD, 2010. Dostupné na: <http://www.oecd.org/dataoecd/11/63/45613411.pdf> [3.7. 2011]

Pracovná migrácia v krajinách OECD. Spracovala Daniela Bujnovská. Dostupné na: www.mfa.sk [25. 5.2011]

Tlačová beseda Inštitútu pre verejné otázky. Rádiožurnál. Slovenský rozhlas a televízia, 30. 7. 2011 o 18. 00

OECD v skratke. Informačný dvojmesačník Stálej misie Slovenskej republiky pri OECD v Paríži, ročník 1, č. 1

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 48/2002 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dostupné na: http://www.minedu.sk/date/USERDATA/Legislativa/Zakony/245_2008. [20. 5. 2011]

Vývoj a perspektíva na trhoch práce v členských krajinách OECD. Dostupné na: <http://www.employment.gov.sk/print.php?SMC=1&id=2139>[20. 5. 2011]

Kto je migrant? In: Migrácia. Infoweby.sk. Dostupné na: <http://migracia.infoweby.sk/kto-je-migrant> [12.7. 2011]

Štúdia: Európania sa „stávajú mobilnejšími“. Dostupné na: <http://www.euractiv.sk/mobilita/clanok/studia-europania-sa-stavaju-mobilnejsimi> [12. 7. 2011]

Ministerstvo vnútra chce vytvoriť Imigračný a naturalizačný úrad, Dostupné na: <http://www.minv.sk/?tlacove-spravy-6&sprava=ministerstvo-vnutra-chce-vytvorit-imigracny-a-naturalizacny-urad> [22. 7. 2011]

<http://www.cimorelli.com/pie/faq/emigfaq1.htm#1>

http://www.bcl.lu/fr/media/communiqués/2007/11/cahier_etudes_28/pdf.pdf

<http://www.hsph.harvard.edu/now/20080509/migration-of-doctors-and-nurses-from-developing-to-developed-countries.html>

http://www.ftse.com/Indices/Country_Classification/Downloads/FTSE_Country_Classification_Sept_09_update.pdf

<http://www.un.org/esa/population/publications/ReplMigED/chap2-Litrev.pdf>

<http://www.cis.org/node/54>

<http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?ID=740>

<http://data.worldbank.org>

http://siteresources.worldbank.org/INTECA/Resources/257896-89505/Migration_FullReport.pdf

http://www.rozvojevzdelavanie.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=392&Itemid=161

<http://fmv.euba.sk/RePEc/brv/journal/MV2009-2.pdf>

http://www.iness.sk/themes/Milo/texty/INESS_Analyza%20socialneho%20systemu%20SR.pdf

PRÍLOHY

Príloha A: Združená regresia

Dependent Variable: OUTFLOW

Method: Least Squares

Date: 07/15/10 Time: 14:14

Sample (adjusted): 26 396

Included observations: 224 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.000249	0.000467	0.534442	0.5936
MEASUR_ERROR	-0.000867	0.000551	-1.573543	0.1170
GDP	6.45E-10	1.10E-10	5.864993	0.0000
U_RATE_OECD	-7.80E-06	3.41E-05	-0.228904	0.8192
FOREIGN_POPULATION	0.042548	0.001093	38.93627	0.0000
SOC_EXPENDITURE	-1.51E-05	1.89E-05	-0.799232	0.4250

R-squared	0.897323	Mean dependent var	0.003500
Adjusted R-squared	0.894968	S.D. dependent var	0.003993
S.E. of regression	0.001294	Akaike info criterion	-10.43585
Sum squared resid	0.000365	Schwarz criterion	-10.34446
Log likelihood	1174.815	F-statistic	381.0328

Durbin-Watson stat 0.191031 Prob(F-statistic) 0.000000

Príloha B: Združená regresia s dummy premennými

Dependent Variable: OUTFLOW

Method: Least Squares

Date: 07/28/10 Time: 15:37

Sample (adjusted): 26 396

Included observations: 224 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.002077	0.000471	4.408075	0.0000
MEASUR_ERROR	-0.001586	0.000529	-2.998364	0.0030
GDP	4.49E-10	1.20E-10	3.746218	0.0002
U_RATE_OECD	-4.25E-05	3.09E-05	-1.377286	0.1699
FOREIGN_POPULATION	0.036704	0.001249	29.38002	0.0000
SOC_EXPENDITURE	-8.38E-05	2.40E-05	-3.498053	0.0006
CONSERVATIVE	0.001872	0.000309	6.067083	0.0000
EASTERN_EUROPE	0.000557	0.000391	1.422937	0.1562
SOC_DEMOCRATIC	0.000487	0.000362	1.344493	0.1802
MEDITERAEN	-0.001407	0.000368	-3.821659	0.0002
HYBRID	-0.000621	0.000356	-1.743444	0.0827

R-squared	0.929864	Mean dependent var	0.003500
Adjusted R-squared	0.926571	S.D. dependent var	0.003993
S.E. of regression	0.001082	Akaike info criterion	-10.77235
Sum squared resid	0.000249	Schwarz criterion	-10.60482
Log likelihood	1217.504	F-statistic	282.3956
Durbin-Watson stat	0.284089	Prob(F-statistic)	0.000000

Príloha C: Fixné efekty

Dependent Variable: OUTFLOW

Method: Panel Least Squares

Date: 07/13/10 Time: 10:12

Sample (adjusted): 1990 2005

Cross-sections included: 18

Total panel (unbalanced) observations: 224

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.003615	0.000797	4.537300	0.0000
MEASUR_ERROR	-0.002695	0.000489	-5.506753	0.0000
U_RATE_OECD	-3.65E-05	4.29E-05	-0.851735	0.3955
FOREIGN_POP	6.03E-07	3.86E-07	1.561971	0.1200
SOC_EXPENDITURE	-7.57E-06	4.38E-05	-0.172835	0.8630

GDP	-5.12E-10	4.56E-10	-1.121198	0.2636
-----	-----------	----------	-----------	--------

Effects Specification

Cross-section fixed (dummy variables)

Period fixed (dummy variables)

R-squared	0.969556	Mean dependent var	0.003500
Adjusted R-squared	0.963500	S.D. dependent var	0.003993
S.E. of regression	0.000763	Akaike info criterion	-11.36582
Sum squared resid	0.000108	Schwarz criterion	-10.78706
Log likelihood	1310.972	F-statistic	160.0957
Durbin-Watson stat	0.619888	Prob(F-statistic)	0.000000

Príloha D: Náhodné efekty

Dependent Variable: OUTFLOW

Method: Panel EGLS (Cross-section random effects)

Date: 07/15/10 Time: 15:24

Sample (adjusted): 1990 2005

Cross-sections included: 18

Total panel (unbalanced) observations: 224

Swamy and Arora estimator of component variances

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.000638	0.000692	0.922496	0.3573
MEASUR_ERROR	-0.002678	0.000449	-5.967460	0.0000
GDP	3.49E-10	2.28E-10	1.533401	0.1266
SOC_EXPENDITURE	-7.44E-06	3.02E-05	-0.246140	0.8058
FOREIGN_POPULATION	0.040719	0.003617	11.25728	0.0000
U_RATE_OECD	-3.28E-05	3.40E-05	-0.964153	0.3360

Effects Specification

Cross-section random S.D. / Rho	0.001230	0.7300
Idiosyncratic random S.D. / Rho	0.000748	0.2700

Weighted Statistics

R-squared	0.427455	Mean dependent var	0.000557
Adjusted R-squared	0.414323	S.D. dependent var	0.000983
S.E. of regression	0.000752	Sum squared resid	0.000123
F-statistic	32.55117	Durbin-Watson stat	0.562198
Prob(F-statistic)	0.000000		

Unweighted Statistics

R-squared	0.888682	Mean dependent var	0.003500
Sum squared resid	0.000396	Durbin-Watson stat	0.175240

Priloha E: Whiteov test heteroskedasticity

F-statistic	2.250985	Probability	0.050514
Obs*R-squared	25.35980	Probability	0.115322

Test Equation:

Dependent Variable: RESID^2

Method: Least Squares

Date: 04/21/10 Time: 22:45

Sample: 66 339

Included observations: 36

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-5.71E-05	7.68E-05	-0.742527	0.4679
AVG_JOB_TENURE	1.31E-05	9.65E-06	1.353897	0.1935
AVG_JOB_TENURE^2	-6.90E-07	5.17E-07	-1.335194	0.1994
EMPL_PROT	-1.65E-06	4.31E-06	-0.381813	0.7073
EMPL_PROT^2	1.80E-07	8.82E-07	0.203928	0.8408
FOR_POP	1.34E-08	7.65E-09	1.749100	0.0983
FOR_POP^2	-2.25E-12	1.08E-12	-2.081388	0.0528

GDP	-5.05E-11	2.26E-11	-2.234316	0.0392
GDP^2	2.64E-17	1.53E-17	1.725970	0.1025
LABOR_COST	-6.47E-08	2.76E-07	-0.234810	0.8172
LABOR_COST^2	1.12E-09	1.56E-09	0.721100	0.4806
SOC_EXP	-1.69E-06	1.66E-06	-1.021377	0.3214
SOC_EXP^2	2.95E-08	3.58E-08	0.823813	0.4215
TAX_REVENUE	8.67E-07	1.73E-06	0.500132	0.6234
TAX_REVENUE^2	-7.67E-09	2.06E-08	-0.371354	0.7150
U_D	8.28E-08	3.36E-07	0.246305	0.8084
U_D^2	-2.87E-09	1.05E-08	-0.274008	0.7874
U_RATE	1.26E-07	8.38E-07	0.150255	0.8823
U_RATE^2	-7.00E-09	5.15E-08	-0.135952	0.8935

R-squared	0.704439	Mean dependent var	5.51E-07
Adjusted R-squared	0.391492	S.D. dependent var	6.95E-07
S.E. of regression	5.42E-07	Akaike info criterion	-25.71130
Sum squared resid	5.00E-12	Schwarz criterion	-24.87556
Log likelihood	481.8035	F-statistic	2.250985
Durbin-Watson stat	2.347576	Prob(F-statistic)	0.050514
